

ZIGENARNE.

AF

ARTHUR THESLEFF.

Zigenarne äro ett folk, utan skydd, utan hem, utan fädernesland, fattigt och eländigt iföljd af sitt kringirrande lif, utan några religiösa bruk och isynnerhet i ingen gemenskap med de folk, bland hvilka de vandrat; de hafva öfveralt bibehållit samma egendomligheter, samma lefnadssätt, samma känsla af oberoende, och öfveralt hafva de använt samma medel för uppehållet af sin existens. Hvarken tiden eller klimatet, hvarken politiken eller exemplet har förmått ändra något i denna människostams seder och bruk, i dess religiösa och moraliska begrepp; icke ens språket har tiden kunnat förinta. Öfveralt och alltid hafva dessa gåtfulla varelsor varit föremål för fruktan, på flere ställen för den största afsky och en förföljelse, som omöjligt kunnat vara strängare. Alla grader af den mänskliga grymhetens skräckvälde hafva zigenarne varit underkastade under sina vandringar i Europa, de

hafva varit fågelfria och ställda utom lagen, de hafva landsförvisats, jagats och ihjalskjutits som vilda djur, hudflängts och marterats på alla upptänkliga sätt, hängts eller bränts i massa, och detta i många århundraden, utan att de därigenom blifvit utrotade. Fins det i världshistorien ett mera egendomligt exempel på en nationalitets seghet? Först under senaste decennierna mildare lagbestämmingar har deras tillvaro blifvit lättare. De grymma förföljelserna hafva afstannat; zigenarne äro redan tålda och i vissa land till och med eftersökta iföljd af sitt spel och sina danser, men trots de bättre tiderna, trots de dem bjudna tillfällena till ett lugnare lif, förflyter deras existens alt fortfarande under samma oro och obestämbara jäktande; de lefva som de skygga vilddjuren, i sydligare länder utan något annat tak öfver hufvudet än det, som himmelen utbreder öfver jorden, eller i skyddet af ett träd, i en

jordhåla, eller i en bärgsklyfta. Vi finna hos detta folk en kast-
artad afskildhet, en separering
från alla andra människor, som
stegrar samhörighetskänslan mel-
lan de särskilda individerna af
familjen, af stammen; vi finna hos
det ett strängt fasthållande vid
ursprungliga seder och bruk, som
yttrar sig i motvilja mot alt an-
nat; vi finna slutligen hos detta
folk, på huru låg ståndpunkt det
än må stå, ett påtagligt och
långt utveckladt förakt mot alla,
som icke höra till stammen,
höga eller låga. Förneka sig kun-
na zigenarne aldrig, naturen har
präglat sin stämpel på deras drag:
den olivfärgade hyn, de glödande
svarta ögonen, omgifna af dystra
ringar, glansen i det vilda, ofta långa
blåsvarta håret, de graciösa, böjli-
ga rörelserna, det osäkra och flyk-
tiga i språk, blick och åtbörder,
pratsamheten och öfverläggnings-
klokheten och den skarpa uppfatt-
ningsförmågan — alt detta gör
zigenaren lätt igenkänlig.

Man har kallat zigenarne världs-
historiens beduiner. Alt i zige-
narnes lif är abnormt, annorlunda
än hos alla andra människor, från
de öfriga folkens lefnadsätt afvi-
ker zigenarnes i de flesta afseend-
den. Betraktar man zigenarlivet
från ståndpunkten af hvilket an-
nat samhällsskick som hälst, fram-
står det såsom oregelbundenheten
själf. Alt hos zigenarne tyckes
vid första anblicken vara oförklar-
ligt och obegripligt, och likväl
följer deras lif noga sitt eget vä-
sendes lag. Det finnes en hemlig-
hetens slöja dragen mellan dem
och hela den öfriga mänskligheten,
en slöja, som förbjuder hvarje

utomstående att djupare intränga
i deras lefnadsförhållanden och
deras idévärld.

Länge var det därför, som man
iugenting visste om zigenarne,
och detta ehuru de äro utbredda
öfver största delen af den gamla
världen, öfver hela Europa, nästan
hela Asien, stora delar af Afri-
ka och dessutom Amerika och
Australien, och oaktadt de lef-
vat fem århundraden i Europa.
Först i medlet på detta århundra-
de har det blifvit utredt, hvar de-
ras ursprungliga hemland varit
beläget. Det var genom den namn-
kunniga språkforskaren Potts mö-
dosamma arbete, som Indien med
säkerhet befans vara alla zigena-
res gemensamma stamland. Men
icke ens nu veta vi, på hvilka
vägar zigenare flytta från land
till land, vi veta icke, hvilken
omsättning af denna befolkning
periodvis egt rum mellan de sär-
skilda rikena, huru stora de kret-
sar äro, inom hvilka de olika
zigenargrupperna röra sig. „Om
alt dylikt veta vi intet, emedan
hvarken historia eller statistik åt-
följt zigenarne på deras tåg. Vi
känna till och med icke tidpunk-
ten, när zigenarne utsträkte sina
vandringar öfver den västra in-
diska halföns gränser“. Zigenar-
ne komma, man vet icke hvarifrån,
de gå, man vet icke hvart. Deras
framträdande väcker en ohygglig
ördran, deras försvinnande efter-
lämnar en pinsam ovisshet, det är
som en ond andes uppenbarelse.
Så hafva de i alla tider uppträdt,
så uppträda de ännu idag.

Under sina månghundraåriga
vandringar hafva de i sin torftig-
het trampat jorden så långt de

funno mark under sina fötter, de hafva hållit sig tillsammans i mindre grupper i oblandad nationalitet, i sin lust till elände, i sin i natt och hemlighet förborgade glädje, utan att känna något annat skydd än list, hat, vrede, obegränsadt och nyckfullt hämdbegär, de hafva lefvat utan hvarje försök till mänsklig samhällsordning, utan att ega annat i världen, utan att älska något annat än denna deras heliga moder, naturen, från hvilken de i fulla drag suga det lifgifvande elixiret. Den fria naturen är deras verkliga och sanna element, från hvilket de med sina förvirrade rättsbegrepp med ett sådant „titaniskt demoniskt hånskratt“ betrakta världens skröplighet och mänsklighetens vanvett.

* * *

Vi hafva redan sagt, att det var språkforskningen, den jämförande språkforskningen, som bragte klarhet öfver detta folks ursprungshem. Resultatet af språkforskarenas undersökningar har varit, att zigenarspråket fullkomligt häfdar sin rätt att kallas ett språk. Det har visserligen i hög grad uppblandats med de folks språk, bland hvilka stammen vandrat, men i sin kärna och sina renare företeelser är det ett språk för sig, som i rätt nedstigande linje härstammar från det ryktbara sanskrit. Det enda säkra vi kommit till är folkets äkta arisk-indiska börd, bevisligen ådagalagd genom dess tungomål. Så sjunkna zigenarne än månne vara i moraliskt hänseende, måste vi dock erkänna

släktskapen med dem. Då zigenarne först kommo till Europa, uppträdde de som förföljda pilgrimer från Egypti land. Antagligen hade någon kristen präst förklarat deras ströftåg på detta sätt. „Deras tjufkonster doldes därigenom under slöjan af ett ändamål, som gaf dem det bästa respass i det katolska Europa. Ingenting kunde mera gynna deras förehafvande än den religiösa känslan och vidskepelsen. Furstar och biskopar lätto dem icke blott obehindradt passera, de räkte dem också hjälpsam hand till understöd och vidare fortkomst“. År 1417 hade de audiens hos kejsar Sigismund och 1422 voro de på väg till Rom, där påfven var lika lätt att narra som kejsaren och, liksom den sistnämnda, gaf dem rekommendationsbref åt hela världen och dessutom förlåtelse för deras synder. Legendan om deras härstamning från Egypten, hvilken tusen gånger upprepades, antog den fasta formen af en etnologisk trosartikel. „Med instinktiv säkerhet hafva zigenarne passat på de tider, som för dem voro de lägligaste att vinna inträde såväl i allmänhet uti Europa som i dess särskilda länder, alldeles som fåglarna känna på sig, när de böra flytta från ett land till ett annat. Zigenarne ha alltid infunnit sig i tider af söndring, oreda och upplösning“.

Till Finlands fasta land kommo zigenarne första gången år 1584. Det är antagligt, att zigenarne i århundradens lopp utvandrat från Sverige till Finland, där de i de djupa ödemarkerna bättre än i Sverige kunde gömma sig och utan

att duka under bibehålla sig ända till närvarande dag.

Samtidigt som zigenarne äro ytterst outgrundliga och hemlighetsfulla, förstå de att till det yttre böja sig efter förhållandena. Då de kommo till Europa, tillagnade de sig på otroligt kort tid de europeiska språken, de inrättade sig öfveralt efter landets seder, och detta med en smidighet, som väl intet annat folk visat förmåga af.

„Det som i alla tider gjort zigenarne till föremål för allmogens afsky, för de lärdas undran och stundom för de frommas bekymmer, är deras sällsamma religiösa förhållande. Vid deras första framträdande i Europa väkte de sålunda all världens deltagande genom det vackra föregifvande att de voro förföljda pilgrimer från det fjärran Egypten, men snart kommo de i vanrykte såsom erketjufvar och trollfolk.“ Man har ej hos något annat folk kunnat spåra en sådan lättsinnighet med det heliga som hos detta. Än voro de muhamedaner, än protestanter, ofta läto de döpa sina barn 5—6 gånger i hopp att få fadder-gåfvor, men alltid och öfveralt hafva de trampat religionen och moralen under fötterna. Man har redan länge sökt spår efter någon hemlig religion. Till och med Borrow, som bättre än någon annan känt zigenarnes väsen, försäkrar, att han vid sidan af den religion de gifva sig ut för att dyrka, men likväl för sig själfva häna icke funnit så mycket som spår af någon tidigare tro. Leland, som länge studerat zigenarne i England, framkommer med ett ka-

tegoriskt påstående, att den äkta zigenaren i motsats till alla andra människor, ja till den lägsta vilden, ej eger någon positiv religion, intet band, som förenar honom med den andliga världen, ingen fruktan för framtiden, ingenting annat än ett par likgiltiga vidskepelse och legender, som ej förråda något spår af någon religiös tro. Leland försäkrar, att han ej känner någon fritänkare, som kommit till en sådan fullständig religionslöshet som zigenaren. Zigenarnes umgänge med den religiösa befolkningen har varit så liten, att de knapt veta, hvad religion vill säga. „Under olyckornas tryck har det mesta af zigenarnes religiositet förkväfts. Deras fientliga ställning till all ordning i världen, utom deras egen, har nedtystat den religiösa känslans röst inom dem. I lifvets stormar tyckes slutligen det religiösa anlaget ha blåst bort för dem, de ha saknat tid och kallelse att utveckla det. Deras innersta begär går ut på en ensidig gränslös frihet i religiöst som moraliskt afseende. De sky hvarje lära såsom tvång, därför är det så svårt att föra en zigenare till något slags religion.“ Zigenarnes samvete är öfvermåttan slött, deras moraliska och religiösa begrepp är inskränkt till ett minimum.

* * *

Zigenarlivet i vidsträkt bemärkelse har otvifvelaktigt någonting tilldragande, någonting, som rycker en med, bort från kulturens tvång; man kan ej fränkanna det

en viss romantisk stämning, som drager en från hvardaglighetens små bekymmer; man gripes oemotståndligt af begäret att söka intränga i djupet af detta folks hemlighet fulla sjäslif, man gör energiska försök, men blir besviken; upprepade gånger förnyar man dem, och år förgå, utan att man lärt känna någonting annat, än det man i början visste. Man finner, att allt som man erfarit var sken, man har lärt sig något af språket, man har sökt iakttaga människornas lif, men allt har varit bedrägeri och sken, till och med det lilla man lärt sig af språket visar sig snart vara alldeles oriktigt; man finner, att dessa människors alla sträfanden gått ut på att vilseleda och bedraga en. Af naturliga skäl stegras nyfikenheten ytterligare. Man griper åter i, med ens öppnas portarna, hemlighetens slöja är dragen bort, och småningom framträder det ena dolda efter det andra i allt klarare dager. Man har som en främling blifvit insläpt i detta hemliga samfund. Man är fortfarande en utomstående i följd af nationalolikheten, men man hör till samfundet iföljd af vänskapsbandet och i följd af kunskapen om många hemligheter.

Det förr så råa följet visar nu endast de bättre sidorna i sin karaktär, det har undergått en fullständig metamorfos, men det tyckes endast så, ty de bättre dragen äro gömda inom stammens begränsade område, röfvarne och banditerne hafva blifvit de mest älskvärda människor, där inga dissonanser störa intrycket. Man vet, att man fortfarande har det råa

hedniska banditföljet framför sig, men man har öfverseende, och man börjar mer och mer värdera de goda sidorna, kanske just därför, att man förr ej kände dem.

Och hvar man än råkar denna patriakast, denna tschandala, öfveralt är den sig lika, oföränderlig trots tidens gång, trots folkenas höjning eller sänkning, oföränderlig, där den midt bland nationernas tal lefver i sin förstenade konservatism, samtidigt som den till det yttre böjer sig efter förhållandenas kraf.

Läsare! Om du befinner dig på vandring uppe i en af Finlands djupa ödemarksskogar, kan du möta ett sällskap finska zigenare på färd; du betraktar deras främmande anleten, du hör dem tala sinsemellan ett för dig obegripligt språk, de föra ej något tält med sig, de färdas dels till tots, dels sittande på hästryggen med allt sitt bohag; du undrar, hvad dessa tve tydiga människor här i den djupa skogen hafva att göra, och du kommer underfund med, att de befinna sig på flykt genom ödemarken på af dem själtva banade, för andra okända vägar, på stigar, som leda genom skogens tätaste snår.

Beger du dig till sydöstra Europa, skall du i någon ekdunge få se en egendomlig syn, du ser väldiga lägereldar, omkring hvilka ett brokigt lif utvecklar sig, du ser en bild, som är tilldragande genom de sköna gestalterna, afskräckande genom smutsen, du tror dig ha framför dig verkliga häxor, som röra de mest olikartade ämnen i de stora grytorna, medan röken omringar dem, du ser nakna barn

i brokig blandning med svin, gäss, höns och hundar. Är det verklig-het eller endast en skenbild?

Om du en kall decemberdag sitter i ditt finska hem och ser där ute snöflingorna hvirfla genom luften, störas dina tankar plötsligt af ett egendomligt skrammel. Du ser ut och upptäcker ett stort zigenarfölje på färd, du betraktar de främmande människorna närmare och finner, att de äro klädda i trasor eller nästan nakna, och du bryr dig ej vidare om dem. Men genombärfvas ej din själ af underliga aningar, då du får veta, att dessa äro bulgariska zigenare, som nu senast rest den långa vägen tvärs genom Kina och Sibirien, utsatta som de varit för ständiga lidanden och för kinesernas grymma förföljelser. Okunniga om allgeografi hafva de genomkorsat världsdelen och slutligen förvillat sig hit upp till vårt nordliga kalla land, medan det ligger i sin stränga vinterköldsis och snö.

Och faller det på din lott att stå en majdagsmorgon vid öknens rand i Algier, medan horisonten färgas blodröd af den uppgående solens första reflexer och du beundrar naturens storslagenhet, medan du tror dig vara ensam midt i denna ödemark af sand och åter sand, häpnar du ej då när din blick här möter ett zigenarläger, här, där du minst hade väntat dig det. Du beger dig dit och ser där samma fysionomier som så många gånger förr. Skulle det varit beduiner, som du så ofta mött, skulle du förstå dem, men här i denna omgifning — zigenar-el det är en gåta.

Beger du dig en het sommar-dag utanför Cairos portar, medan solen står högst på himmelen och bränner glödande het, finner du zigenare borta vid mamluckernas förfallna grafvar, och du ser dem utföra vilda danser, under det deras ögon glöda af eld och håret svajar fritt, och medan du där beundrar dessa danser, föres du ej då i fantasin tillbaka till de indiska bajaderernas förföriska danser.

Uppehåller du dig i Albaicin utanför Granada bland dessa hundratal zigenare, som där i jordhål-lor dväljas i ett vildt naturtillstånd som rötvara och banditer, till hvilka poliser ej våga tränga, som letva där i bärgets inre okunniga om alt, som försiggår inom Spaniens gränser, får du veta, att dessa barbarer för ej så länge sedan bebodde jämte ugglor och läderlap-par det skönaste minnesmärke från arabernas välmaktsdagar, själfva Alhambra, — är det ej en ödets underbara ironi?

Står du uppe på Kaukasiens mäktiga bärgsrygg, nära tre tusen meter öfver hafvet, så möter du åter zigenare, hvad hafva de här att söka?

Smekes ej ditt öra, när du på steppen plötsligt får höra underbart klagande, vemodiga toner, som sakta dö bort i naturens stillhet för att åter ersättas af mäktigt frambrusande jubelskrän, får du ej en förnimmelse af den fornindiska musikens egendomlighet, — du tror dig ha framför dig ett dionysiskt festtåg med vanvettets alla bacchantiska glädjeyttringar, ty zigenarmusiken, detta deras „nationalepos“, är bygd på helt andra grunder än den europeiska.

Ju mera du fördjupar dig i detta gåtfullt kringirrande folks lefnadssätt och egendomligheter, dess underligare förefaller dig allting, motsatserna korsar hvarandra och förklaringen viker undan, medan du jagar efter den, men du ilar endast framåt, känner dig slutligen vanmäktig i de mångfaldt växlande skiftningarnas labyrint och når aldrig något mål, något tillfredsställande resultat i dina bemödanden, du bemäktigas af en känsla af likgiltighet, du lefver i zigenarnes andliga atmosfär och gripes af den, du försjuncker i lik-

giltighet för allting, som rör den yttre världen, men du är för mycket kulturmänniska, du rycker upp dig, — och zigenarlivets stämning var endast en dröm. Du börjar åter försöket att utgrunda dem, men fattar för en stund ej. hvad alla dina sträfvanden tjäna till; du stöter på allt större gåtor, allt flere öfverraskningar, du låter kanske afskräcka dig af alla öddor och besvär, af allt elände, som du ser, ty du är för mycket kulturmänniska, och — något slutligt mål når du aldrig.

ZIGENARLIF I FINLAND.

I.

Innehåll: Förberedelser. — Min följeslagare. — Färden börjar. — Jakt efter zigenare.

Redan under många års tid hade jag varit i tillfälle att iakttaga zigenarne i Finland, särskild i dess södra och östra delar. Genom vistelse och färder i deras sällskap hade jag fått en ganska god inblick i folkets lefnadsförhållanden, men som en framtidsönskan hägrade för mig en färd genom hela landet i zigenar sällskap, ty det var ännu mycket, som återstod att göra, många antaganden fordrade ännu bekräftelse, många dunkla punkter rörande zigenarnes lif kräfde ytterligare belysning. Framst af alt ville jag träffa så många zigenare som möjligt för att därigenom konstatera möjligen förekommande skiljaktigheter mellan de redan kända och de ännu för mig aldeles okända, särskildt de österbottniska zigenarene. Det var vidare min afsikt att iakttaga denna människostams nordgräns, d. v. s. den gräns, som zigenarne på sina vandringar uppnå i de nordliga delarna af Finland och Lappland. Ungefär det-

ta program hade jag ställt upp för sommaren 1897, och då jag äfven i ekonomiskt hänseende, genom ett anslag af 800 mk, som Senaten beviljat, kände mig viss att kunna förverkliga en dylik plan, började förberedelserna till resan.

Det gälde främst att afgöra, på hvilket sätt resan skulle företagas. Längre tänkte jag på möjligheten att med velociped kunna tillryggalägga större delen af färden för att sedan från Uleåborg framåt använda häst, och där landsvägen toge slut, egna ben. Denna plan fick dock lämna rum för en annan. Den ena zigenaren efter den andra kom till mig för att erbjuda sig som följeslagare för hela färden — en stor öfverraskning, ty jag trodde, att zigenarne skulle upptaga min plan på ett helt annat sätt, jag fruktade, att de skulle vara fientligt stämda mot mig. Då dessa emellertid visade sig så välvilliga, beslöt jag att välja ut en bekant zigenare för att i sällskap med honom fö-

retaga den långa färden — och valet föll på en vid namn Johan Hagert, hemma från St. Andreae socken.

Till förberedelserna hörde ännu köp af en häst och ett åkdon. Åkdonet måste målas, ett arbete, som till en början helt och hållet misslyckades; det blef slutligen färdigt, en äkta zigenarkärra, målad i svart, brunt, eldrödt och blått. Vidare försåg jag mig med pass för zigenaren och mig (zigenaren medtog revolver, hvilket jag först senare under resan erfor). Alt detta tog ganska mycket tid, så att först vid midsommar förberedelserna kunde anses slutförda.

Nu några ord om reskamraten zigenaren. Han var en äldre man, omkring 50 år, med synnerligen prydligt utseende, svarta mustascher, mörka ögon, askgrått hår; han hade ett rörligt och lifligt temperament, snabb uppfattningsförmåga, stor lifserfarenhet från alla sina tidigare färder och äfventyr; han kände kanske bättre än någon annan i hela landet personligen en stor mängd af sina stamförvandter och var med många af dem nära besläktad, man kan nästan säga, att samtliga de zigenare, som anträffades på resan, voro hans släktingar. Han var en gentleman i sitt uppträdande, välklädd, hyfsad, uppmärksam och påpasslig i alla afseenden. Men hans kunskaper, nämligen de bokliga, voro ej synnerligen stora, ty endast obetydligt hade kvarstannat i hans minne af det, han i sin barndom hade lärt sig på den herrgård, där han var upptagen, men därifrån han redan vid 19 års ålder rymt för att kasta sig in

på det äfventyrliga zigenarlivet. Till sin lifsåskådning och till karaktär var han en typisk zigenare, numera till och med en ansedd och aktad sådan, ty hans ungdomsbedrifter äro redan för länge sedan glömda. I de trakter, där han brukar färdas, kallas han „her-ra Janne“, under hvilket namn han är känd öfver största delen af Finland.

Fadern var en svensk zigenare Schwartz, som utvandrat från Sverige; en riktig storvandrare, hvars resor ej hindrades af några politiska gränser. Han hade genomtågat ej blott Finland i alla riktningar, utan äfven utsträkt sina vandringar ända till södra Ryssland. På hemvägen därifrån genomtågade han Polen, där han tog åt sig en polsk zigenarkvinna till hustru, med hvilken han fick många barn. Familjen begaf sig slutligen åter norrut, den mötte ett annat stort zigenarfölje, hvarvid ett blodigt slagsmål uppkom, under hvilket hustrun fick ett svårt sår, som efter en tid vållade döden; liket begrofs i en skog. Den gamla Schwartz kom emellertid med sina barn till Finland, gifte sig där med en finsk zigenarkvinna Dahlgrén, som ännu är vid lif. Barnskaran ökades ytterligare, och nöden blef alt större. På en färd öfver Saima-isen hände det dem, att hästen stannade i drifvorna. Den gamle Schwartz begaf sig öfver för att söka hjälp, men då han återvände hade en son redan frusit ihjäl. I följd af alla de svåra lidandena, skilde sig sonen Janne från följet och begaf sig (5 år gammal) till ett torp i St. Andreae socken, där han tjänade som vall-

herde för att därifrån sedan komma till Kavantholms gård. Sommarn 1894 såg jag honom första gången.

Det var icke hoppet om penningförtjänst, som förmått honom att erbjuda sig som reskamrat, ty det var redan från början sagdt, att min följeslagare skulle hafva endast fritt uppehälle och fri resa fram och åter,

Det var vänskapen för mig, som gjorde, att han beslöt att medfölja. Men hans familj och många andra zigenare tyktes ha en omedveten aning om, att denna resa ej skulle bli lätt. Hustrun och hans fullvuxna enda dotter, hvars skiftande lefnadsöden förete många intressanta drag, hade på allt sätt sökt öfvertala honom att ej resa. I förtviflan hade hustrun sagt honom: „far, men kom aldrig tillbaka“; dottern, gift med en zigenare, Herman Palm, hade gråtit, gråtit bittert en hel dag, ty hon trodde fullt och fast, att hon aldrig mer skulle återse sin älskade far. Hvarifrån och hvarför dessa underliga tankar, dessa mörka framtidsyner? Detta allt var tämligen gåtfullt för mig, likasom den omständigheten, att denne zigenare, trots sin familjs lifliga protester, hade fattat det orubbliga beslutet att medfölja så långt vägen skulle bära, och det utan att ha af någon blifvit öfvertalad därtill. Gåtfullt var det, och jag började smått tro, att en sådan färd verkligt skulle blifva förenad med fara, men genom reflekterande kom jag till det resultat, att denna skygghet hos zigenarne endast var ett blindt fantom, ett hjärnsnöke, som lik en mara beherskade de i århundraden

förföljda zigenarne; jag visste ju af tidigare erfarenhet, att denna skygghet var ett genomgående karaktärsdrag hos detta folk, och i eget land, bland egen finsk befolkning borde man ju kunna resa oantastad och utan fara bättre än i främmande land, där icke en gång språket och obekantskapen med förhållandena hade ställt några hinder för ens tidigare färder och forskningar.

Så skedde uppbrottet. Från Viborg bar det norrut längs Saima kanal. Här på denna första sträckan gälde det endast att komma fram så fort som möjligt; att uppsöka zigenare föll oss ej in, ty dessa voro ju alla gamla bekanta, och nu på denna färd skulle vi ju söka upp nya. Altså framåt för att i S:t Michels län börja vårt egentliga arbete! Men undgå dem, kunde vi dock ej, ty ödet fogade, att vi träffade på några, som voro synnerligen förvånade öfver vår plan.

Utan hinder skulle resan ej få börja, den häst, som hade köpts i Viborg, befans vara felaktig. Förrän vi anlände till Villmanstrand, började densamma halta, och vid närmare undersökning fann man, att hofven var sprucken ända till roten, och att sprickan var väl täkt med kitt - altså ett fullständigt bedrägeri, och ändå hade zigenaren köpt den. Detta grep honom djupt, så att en misstämning någon tid framåt var rådande. Och äfven för mig var det ej någon angenäm öfverraskning, isynnerhet, som den förorsakade en minskning i reskassan. Intet annat återstod emellertid än att föra densamma med tåg till Viborg och byta ut den mot en annan. Så förgingo

åter några dagar, och den häst, som nu erhöles var utmärkt.

Framåt gick det, ständigt norrut genom Klemis, Savitaipale, Suomenniemi, där vi slog in på en orätt väg och reste hela dagen, tills vi kommo på rätt. I Kristina socken gick det ena hjulet sönder. Då vi här utanför en smedja rastade, medan smeden höll på att reparera hjulet med zigenarens hjälp och medan jag matade hafre åt hästen, kom en bonde gående på landsvägen fram till oss, hälsade på med ett ironiskt leende och begynte granska det egendomliga åkdonet, hvarefter hans blick föll på innehållet. En stund stod han där begrundande, tills han vågade framkomma med den anmärkningen, att där voro alldeles för mycket saker och isynnerhet för mycket kläder. Sedan började han examinera oss, hvilka vi voro, men fick ej några bestämda svar. Isynnerhet var det min person, som väkte hans stora nyfikenhet, men då han ej fick reda på något bestämdt, begaf han sig bort, fullt öfvertygad att han hade haft framför sig stortjufvar: en zigenare och en finne.

Förrän vi anlände till St: Michel, insjuknade hästen; med möda framläpades vi fot för fot. Det arma djuret syntes så utmattadt, att man kunde frukta för, att det skulle störta, men zigenaren lofvade bota det; han sade mig, att han nog förstår sig därpå, uppgaf några obegripliga och förvrängda benämningar på de medikamenter, han skulle köpa i staden. Han erhöil pengaer för att köpa dem, gaf in duktiga portioner, därefter en grundlig massage, och följande dag

var hästen frisk och så pigg, som den ej varit på hela färden. Så fortsattes resan tillbaka till Kristina, där vi började söka zigenare, men anträffade ej en enda. Vi foro därför vidare till Hirvensalmi, genom sällsamt natursköna trakter.

I denna socken erforo vi, att de därvarande zigenarne hade ett torp, ganska aflägsset från kyrkan. Vi begafvo oss naturligtvis i väg för att möjligen anträffa dem där, rodde i en synnerligen rank båt öfver sjön och började sedan vandringsen, utan att hitta hvarken zigenare eller torpet.

Efter långt sökande anlände vi till det lilla torpet, men det var befolkadt endast af ett finskt bondpar, af hvilket vi erforo, att zigenarne på mer än en månad ej hade visat sig där, och hvar de nu befunno sig, visste ingen. Endast kort tid pläga de uppehålla sig i detta torp, omkring en vecka i sänder för att sedan igen bege sig ut på ströftåg. Här skilde jag mig från zigenaren, som begaf sig bort till sjöstranden för att söka den båt, med hvilken vi kommit öfver och begaf mig framåt till en by, där befolkningen ännu lefde på en mycket primitiv ståndpunkt. Den vägvisare, som härifrån rodde mig öfver sjön, var en mycket pratsam ungdom, som under färden altjämt framkastade de mest naiva frågor, och slutligen berättade om svedjebrukets utomordentliga företräde framom det som vissa bönder i kyrkobyen på senare tider börjat använda, menande att befolkningen i hans by nog aldrig kommer att lämna den utomordentliga metoden. Då vi slutligen landade, sökte jag fram en slant, men kun-

de ej hitta en mindre än en l mk, som jag gaf åt denne följeslagare. Då han erhöll den, granskade han den noga och sade slutligen. „Herrn har väl misstagit sig, detta är ju en mark, en så stor summa är det väl ej meningen att gifva åt mig“. Då han slutligen fick klart för sig, att han värkligen erhöll den, sken hela ansiktet upp, munnen blef bredare än den dittills varit, och så reste han bort; jag såg ännu bakom mig, där syntes ännu den skinande nunan och så försvann han bakom udden bort till sina älskade svedjeländer.

Därefter träffade jag länsman Broms, åt hvilken jag omnämde min misslyckade jakt efter zigenare. Högeligen intresserad för saken var han genast beredd att hjälpa mig; vi gingo hvardera till en arbetsplats för att af de församlade bönderna erfara, om någon hade sett zigenare och fingo också upplysningar om dem. — Då min zigenare slutligen anlände, begåfvo vi oss i väg; äfven länsman Broms följde med, men vi funno inga zigenare på det ställe, där vi först trodde. Altså vidare! Med vindens hastighet förde Broms' trafvare oss fram, medan min lilla häst endast långsamt trippade efter. I följd af tjänstgörömsål måste länsman Broms afbryta färden, hvarefter jag med zigenaren reste framåt, numera på en väg, som var nästan ofarbar, öfver stora stenar, öfver stockar och diken. Det var redan efter midnatt, då vi kommo till en gård. Här visste man ingenting om zigenarne. Af trötthet kunde vi icke längre fortsätta, utan hvilade oss några timmar.

Det såg redan mörkt ut med vår färd, och jag började tro att i händelse man i alla socknar hade lika stort besvär att anträffa zigenare, skulle man ej komma långt på en sommar.

Jag tänkte på norrmannen Eilert Sundt, som år 1848 blef af den norska regeringen utsänd för att studera zigenarförhållanden och därför färdades i olika riktningar tvärs genom hela Norge, utan att träffa en enda zigenare. Hvert han än kom, fick han höra, att längre norrut bör han resa, där kommer han att träffa dem; kom han sedan dit, sades det samma. Han vände slutligen om och färdades tillbaka till Kristiania, utan att på vägen ha råkat en enda zigenare. Skulle jag nu följä af samma otur — nej, vi måste finna dem, där hjälpte ingenting. Man kan färdas i Finland långa sträckor, man kan vistas i det inre af landet en längre tid, utan att se en enda zigenare; de visa sig icke, men de finnas dock; de färdas i regel på ödemarksstigar, icke på de stora trafikerade vägarna, och har man en gång fått höra, att de någon vekka tidigare funnits på en ort, bör man kunna hinna upp dem, men det tar tid och det fordrar ansträngningar. Under hela senare delen af vår färd behöfde vi ej med sådana mödor söka upp dem, då funno vi dem vanligen genom lyckliga tillfälligheter, men nu första gången skulle dessa svårigheter ställa sig i vår väg.

Vi fortsatte redan om natten. Från torpet framåt fans det ej en tillstymmelse till körväg, och färden fortsattes till fots med en väg-

visare genom vidsträkt skogsmarker. Anlända till målet för denna besvärliga färd, erforo vi, att zigenarne redan föregående dag begifvit sig längre. Så vidtog åter en båtfärd till en ensam ödemarxbondgård i Mäntyharju socken; vi sågo redan på afstånd, att där funnos zigenare, ty på gården voro kläder upphängda till torkning och i hagen betade ett större antal hästar än dessa fattiga bönder kunde ha. Här hade vi nu dem, som vi så länge sökt. Då vi inträdde i stugan, sågo alla ytterst förvånade ut. Zigenarne, som fylde nästan hela golfvet, voro synbarligen förskräkta af det oväntade besöket. Vi hälsade på gårdsfolket och satte oss ned på en bänk. Zigenaren förde samtalet och jag lyssnade, icke till hans tal, utan till zigenarnes yttranden på deras eget språk. De hade många egendomliga tankar om oss, och alt efter litet hörde man den ena efter den andra säga: „kalo hin“, som betyder: han är zigenare; de åsyftade härmed min följeslagare, men hvad jag var för en uppenbarelse, kunde de alls icke få klart för sig. Det sades åt dem, att jag reste omkring för att iakttaga deras seder och bruk, att jag ej var någon polis eller en person, som önskade dem något ondt. Deras rädsla gaf då småningom vika; en af kvinnorna gick fram till spiseln och kokade kaffe. Under samtalets lopp blefvo de mer och mer välvilligt stäm-

da. En gammal gumma, som satt midt på golfvet i stugan, hade ett afskyvärdt fult, häxlikt utseende; i allmänhet voro dessa till något tiotal uppgående zigenare ej vackra. Endast en gosse utmärkte sig genom ovanligt stora svarta ögon, en mörkbrun hy och alldeles korp svart hår; han hade för något år sedan velat gå till skriftskolan, men blef ej mottagen, för att han ej kunde läsa, hvarför han begaf sig till folkskolan för att först lära sig det. Modern, kvinnan med det häxlika utseendet, underhöll sonen med de få slantar hon egde. Svårt var det för gossen, han måste svälta och läsa, och i skolan blef han illa behandlad af kamraterna. Han slutförde första årets kurs, hvarefter han blef antagen till skriftskolegång och midsommartid konfirmerad. På min fråga, om han ämnade fortsätta folkskolan, svarade han, att om blott modern ännu kunde lifnära honom skulle han ännu bege sig dit.

Ingenstädes i hela socknen hade befolkningen något ondt att förtälja om dessa zigenare, hvilkas familjenamn var Ek. De voro ansedda, och alla aktade dem, från prästen och länsmannen till den fattigaste bonden. Alla voro kyrk- och mantalsskrifna.

Vi sutto där i stugan, samtalande med dem till fram på dagen, då vi begåfvo oss till trakter, där vi ännu samma dag skulle sammanträffa med dessa zigenare.

II.

Innehåll: Benjam Hedman. — Man tarmig för bandit. — Sysmä. — Stort zigenarmöte.

Då vi foro fram på landsvägen åt Gustaf Adolfs socken till, råka de vi några af de zigenare, som vi träffat i Mäntyharju socken. Med snabba steg gingo de framåt; de hade klädt sig i sina bästa dräkter och voro nu på väg till Hirvensalmi reservkompani, där mannen till en af dessa kvinnor tjänade sin värneplikt. Vi saktade farten, hvarvid dessa vandrade vid sidan af vårt åkdon ända fram till kasernen. Kort efter vår ankomst visade sig soldaten, zigenaren Wallentin från Sysmä, synbarligen generad öfver att här nödgas tala med oss, där vi sutto vid dikeskan- ten ett stycke från kasernen. Det blef äfven tråkigt att här uppehålla sig längre, då man ständigt blef begäpad af nyfikna förbifarande människor, och vi beslöto därför att bege oss framåt. Då vi togo afsked af zigenarne, kunde vi ej ana, att vi ännu en vecka senare skulle råka dessa samma personer.

Komna till Gustaf Adolfs socken, veko vi in till en gård för att förtära något. Invid det stora rökportet fans dessutom en ordentlig stuga, dit jag begaf mig för

att dricka min cacao. Plötsligt kommer min zigenare in, sägande: „där i pörtet finnes zigenare, de hafva just anländt“. Jag steg upp och begaf mig till pörtets dörr, kallade zigenarkarlen in till mig, bad honom sitta ned och frågade honom, hvarifrån han var, hvarpå han svarade: „från denna socken, jag kommer nu från Kristina“. Min zigenare var vid detta tillfälle ute; då frågar den främmande zigenaren mig: „jag har väl ej kunnat misstaga mig, jag är fullt öfvertygad om, att den, som är med er, är en zigenare“. „Ja“, fick han till svar, hvarpå han hastigt frågar: „hvad heter han då“. Jag svarade Janne Hagert. Han sade: „Jaså, då stämde således våra förmodanden; vi åkte fram på landsvägen och sågo därifrån er häst och er kärra, vi betraktade dem noga och blefvo sålunda öfvertygade om, att här hade zigenare tagit in; men hvilka kunde dessa vara; de, som finnas här i denna del af landet, känna vi alla, deras häst och [kärra kunde det ej vara, altså måste dessa zigenare hafva kommit långväga ifrån; så beslöto vi att vika in här och

funno er". Jag gladdede mig öfver, att vårt åkdon hade hjälpt oss att hitta zigenare; skulle ett dylikt ej varit med, skulle dessa zigenare ha rest vidare, och vi skulle kanske aldrig träffat dem. Jag frågar nu zigenaren: „hvad heter ni?“ och får till svar Benjam Hedman. Nu kommer också min följeslagare in. Benjam tilltalar honom genast på zigenarspråket, och så sitta de nu och resonera vidlyftigt om släktskapsförhållandena och komma underfund med, att de äro mycket nära släktingar. Där-efter rör sig deras samtal om mig, ty Benjam kunde alls icke förstå, hvarför jag var i zigenarens sällskap, ingenting hade håller sagts honom därom. I följd af samtalet finner sig min följeslagare föranlåten att underrätta Benjam, att jag förstår det hemliga språket. Nu föreföll allting ännu mera märkvärdigt för honom, han betraktade mig med en stirrande blick, sedan såg han förargad på min följeslagare och sade: „har ni lärt honom språket?“ får till svar: „nej, han kunde det redan långt förrän jag blef bekant med honom för tre år sedan, ty han har varit så mycket tillsammans med zigenare“.

Vi talade sedan länge om zigenarnes lif och seder, om allt det dåliga i zigenarnes karaktär och om de förborgade goda dragen.

Småningom sken hans ansikte upp, och han var idel glädje, glädje öfver tanken på, att någon intresserade sig för detta folk, som öfveralt var hatadt, öfveralt föraktadt, utan något skydd, lefvande sin eländiga tillvaro, och ju mera han tänkte på saken och

talade, dess tydligare framstod för honom hoppet om möjligheten, att äfven för detta fördömda släkte någon gång ännu en ljusare framtid skulle hägra, ty så, som detta lif nu gestaltade sig, var det svårt — och svårare skulle det för hvarvt år bli; allt var mörkt vid framtidshorisonten, allt tyktes peka hän mot död och förintelse, förintelse för hela släktet inom Finlands landamären.

Så sutto vi där, ifrigt samtalande om zigenarlivets olika sidor. Klokhet och en synnerligen snabb uppfattningsförmåga kännetecknade denne zigenare; stämningar växlade inom hans själ; än togo hans tankar en vidtgående flykt, än hämmades de och återgingo till den prosaiska verklighetens triviala grund. Alt tydligare framhöll jag för honom min vanmakt; af mig skulle zigenarna ej böra vänta någon hjälp, och jag måste många gånger framhålla, att jag ej gör annat än intresserar mig för detta släktes lif, dess seder och bruk. Vi förstodo hvarandra, och ju längre tid vi voro tillsammans, dess fastare knöts vänskapsbandet, och den ömsesidiga aktningen växte.

Efter det vi förtärt det kaffe, som hans hustru under tiden tillredt, begåfvo vi oss i väg någon mil framåt, där vi i ett litet torp skulle taga in. Framför oss åkte zigenaren med sin hustru och tvänne barn; fot för fot gick det framåt, medan vårt samtal alt ännu fortsattes. På kvällen anlände vi till torpet, ett litet snuskipt, förfallet torp, ett stycke från den stora landsvägen.

Kvällen kom, och nu skulle

man reda sig till nattens sömn. Hittills hade jag alla nätter sofvit i gårdarnas bodor, någon gång också på stallvindarna; detta emedan stugorna i denna del af landet äro synnerligen osnygga och befolkade af tusental obehöriga invånare af minst tre arter, — i denna ena punkt förblef jag ända till sista stunden under hela färden kulturmänniska, vid alt annat kunde jag vänja mig, i alt annat kunde jag foga mig. — Jag hade här själfallet, liksom under hela resan, vidlyftigt förklaradt för bönderna ändamålet med min färd, nämligen, att jag var på resa för att studera zigenare, och för att de värkligen skulle tro mig, tilllade jag ännu, att jag reste med senatens medel; detta gjorde jag alltid, förrän jag kom fram med anhållan om att få sofva i gårdens bod. Men nu uppstod en häftig opposition; värdinnan gick alls icke in på mitt förslag, isynnerhet då hon blef understödd af sin ålderstigna mor, och mannen när han kom från fältarbetena, visade icke håller håg att gifva mig rum. Och så drogo sig bönderna in i stugan för att konferera, och när de sålunda slagit sina kloka hufvuden tillsammans, kommo de ut och kungjorde högtidligt: „röfvare vilja vi ej hafva här på gården, hvarken i stugan eller i boden, dessa zigenare få gärna logera hos oss, dem känna vi, de äro ju från vår egen socken, och så mycket vi veta, hafva de ej gjort illa, men ni, röfvare, får ej vara här och edert tal om senatsmedel är endast struntprat, res bort härifrån.“ Nu var det således klart att bort

skulle man bege sig, hvart som helst. Finge man ej någonstädes tak öfver hufvudet, kunde man väl lägga sig på marken under bar himmel denna varma, ljusa julinatt.

Benjams hustru hade gått in i stugan till bönderna. Jag hade redan tillsagt min zigenare att spänna för hästen, och han gick ned till hagen, där hästen betade. Medan jag så stod ensam, väntande på att hästen skulle hämtas upp till gården, hörde jag slutet af ett egendomligt samtal mellan zigenarkvinnan och bönderna, hvarefter hon kom ut och sade, att jag finge ligga denna natt i boden. Hon hade åstadkommit denna tillåtelse sålunda, att hon högtidligen i vittnens närvaro lofvade ansvara för alt det, jag skulle stjäla om natten. Så öppnades dörren och jag blef insläpt, men sömnen infann sig ej, ty alt hade gjort ett så komiskt intryck, att jag måste skratta, och när jag åter någon gång höll på att somna, föll tanken ånyo på denna lustiga episod, och skrattet gjorde mig klarvaken. Huruvida gårdsfolket om morgonen reviderade sin bod, har jag mig ej bekant, men nog voro väl alla kjolar och strumpor kvar på sitt ställe, ty ingen anmärkning därom förspordes.

Länge dröja zigenare aldrig på samma ställe, och följande morgon gjordes alt i ordning för resan framåt. De båda barnen voro ifrigt sysselsatta med att tvätta mitt åkdon, som redan hade fått ett fasligt utseende, och småningom kommo de granna färgerna åter fram, alla bylten och knyten

sattes in och vi afreste därifrån. I en gård kokade zigenarkvinnan kaffe åt mig. Det är egendomligt huru ofta zigenarna koka kaffe, hvilket för resten är af en bättre kvalitet än böndernas; de hafva alltid ganska stora kvantiteter med sig, dessutom en egen kaffepanna och eget socker. I hvilken gård man än viker in, det må vara tidigt på morgonen eller midnattstid, alltid skall kaffe tillredas, först brännas, så malas och slutligen kokas, hvilken procedyr alltid tar sin rundliga tid, men det måste göras. Hvar och en af gårdsfolket får dessutom sin portion, hvilken med tacksamhet mottages.

Vi färdades sedan ännu en tid tillsammans. Zigenaren Benjam visade sig vara en synnerligen trogen vän, han högaktade mig, och jag värderade hans trohet och uppriktighet; äfven hans hustru, en zigenerska från Kristina socken, vid namn Grek, var alltid uppmärksam och hjälpsam. Detta sällskap skulle varit beredt att följa oss ända till resans slutmål.

Bland annat egendomligt, som Benjam meddelade mig var uppgiften, att efter en vecka hela denna landsdels zigenare skulle ha ett stort möte i denna trakt, och att det nu redan voro zigenarsällskap på väg hit från fjärran belägna socknar. Det skulle bli ett glädjens möte, alla zigenare skulle samlas sig för att mottaga soldaten, zigenaren, som då skulle slippa sin värneplikt för denna sommar, slippa tvånget och åter inträda i sitt fria zigenarlif. Benjam sade, att jag borde vara när-

varande vid mötet, då skulle jag se dem alla församlade och skulle sålunda ej behöfva fara socken genom socken för att söka upp dem. Jag fattade så beslutet att närvara vid detsamma. Men då vi hade god tid till dess, beslöto vi att begifva oss till Sysmä, där vi sedan dröjde ett par dagar. Vi hörde åt öfveralt, om zigenare varit synliga; öfveralt hade man sett dem, och alla hade begifvit sig i samma riktning — till mötesplatsen, just till den trakt, därifrån vi nu kommo. Där sågo vi åter, huru vanskligt det var att söka zigenare.

I Sysmä träffade vi likväl en zigenarfamilj, om hvilken vi redan hört mycket, det var djurläkaren och fältskären Lindeman, som slagit ned sina bopålar i denna socken. Det skulle bli för vidlyftigt att här redogöra för denna persons tidigare öden; det må endast vara sagdt, att han gått genom folkskola och en tid äfven frekventerat Jyväskylä seminarium (tillfället till allt detta gafs honom genom prosten Stenroths hjälpsamhet), hvarifrån han begaf sig till Helsingfors där han utbildade sig först till fältskär, sedan till veterinär, i hvilken egenskap en del af hans zigenarpassioner kunna tillfredsställas, såsom resor och sysslade med djur.

Vi bodde en natt i denna socken hos en finne, som befans vara en ättling af en i medlet på detta århundrade öfver hela landet känd, mäktig och rik zigenare. Denne var helt och hållet förfinskad, men barnen hade ännu tydliga zigenardrag.

På återvägen besökte jag läns-

man von Schrove i Gustaf Adolfs socken, hvilken var synnerligen nöjd öfver detta mitt besök, då han redan fått af bönderna i socknen höra, att en bandit rest omkring med zigenare. Han hade själf varit i den gård, där nattkvarter ej skulle gifvas mig, och hade både där och annorstädes fått höra åtskilliga uppiktade röfvarhistorier om mig. Nu hade jag klart för mig, att om möjligt i hvar socken, där jag kunde antaga, att jag skulle komma att uppehålla mig i zigenares sällskap, först besöka länsmanen, för att något förhindra dylika ryktens spridning.

Vi hade ännu ett par dagar kvar till den dag, då zigenaremötet skulle ega rum, hvarför jag begaf mig till Mäntyharju järnvägsstation och därifrån med tåg vidare till bekanta. Jag lämnade sålunda första gången min zigenare på egen hand; han skulle få använda denna tid, huru han behagade, jag hade endast sagt honom, att han på bestämd dag och tid skulle infinna sig i en gård, som vi en gång redan besökt. Och då jag sålunda återvände från min utflykt, var han där, men icke endast han, utan äfven Benjam med familj och dessutom några nya individer, som kommit mig till mötes. De hade varit synnerligen förvånade öfver det stora förtroende jag hade visat zigenarne, i det jag låtit min följeslagare vara på egen hand de dagar jag varit bortrest. Nu omtalade dessa, att en mängd zigenare från fjärran trakter hade anländt, de hade tagit in i flere gårdar, men nu, denna dag, hade Benjam samlat dem i en enda gård,

för att jag skulle kunna se dem alla på en gång. Då vi reste dit, mötte vi ännu åtskilliga zigenare, hvilka sedan vände om med oss.

Och så kommo vi fram till stället för det stora mötet. Hvert man än såg, öfveralt möttes blicken af zigenarfysionomier, på gården krälade halfnakna ungar, en vansinnig bondkvinna stod vid grinden, omgifven af zigenarbarn, stugan var full af åldriga, skröpliga individer, som stapplade vid grafvens rand, i stugurummet voro de yngre kvinnorna församlade, en del sysselsatta med att tillreda kaffe, en annan del med handarbete, och så satte man sig ned midt i detta underliga sällskap af trasklädda, ålderdomssvaga, vansinniga människor, och kaffedrikandet begynte. Jag satt där ända till sena kvällen, för det mesta lyssnande till zigenarnes tal, hvar under åtskilligt nytt af intresse erfors.

Där talades om alt det, de särskilda grupperna under den senaste tiden upplefvat, där berättades med en viss afsky om några zigenarbanditers brott, huru dessa lyckats rymma, och det framkastades förmodanden, hvar dessa nu uppehölle sig. Vi varnades af samtliga dessa för de österbottniska zigenarne, till hvilka vi ännu under sommarens lopp skulle komma.

Hela detta möte gjorde ingalunda intrycket af någon glädjefest, ty allas anleten voro präglade af sorg, sorg öfver de svåra förhållandena, öfver eländet, som tydligt kännetecknade dem alla, sorg öfver alla mödor och besvär, som de varit utsatta för och sorg öf-

ver att den tid snart skulle instunda, då det verkliga zigenarlivet endast var ett minne.

Bland de närvarande funnos medlemmar af de stora zigenarfamiljerna Wallentin (= Wassberg), Hedman och Högman, dessutom Ek, Borg, Berg och Bergman.

Först sent på kvällen steg jag upp för att söka mig nattkvarter; alt här på detta afsides i ödemarkerna belägna ställe visade, att bönderna lefde i den största fattigdom, alt bar prägel af förfall och elände; stugan var utan tak, stallet höll på att ramla i kull. Jag klättrade upp på en vind till en obegriplig, förfallen, gammal byggnad, lade mig ner och somnade, men blef kl. 2 på natten uppväckt af en ström vatten, som störtade rakt öfver mitt hufvud. Yrvaken som jag var, kunde jag ej rätt fatta, hvad det betydde, men snart gåfvo täta åskknallar tillkänna orsaken till denna obehagliga öfverraskning, och bort måste man därför. Äfven zigenarne vaknade, begynte koka kaffet, och så började denna dag vid en tidig timme.

På förmiddagen begaf sig hela sällskapet till andra gårdar och därefter ännu till en annan by. Det var en procession af det sällsammaste slag, man kan tänka sig. Endast några zigenare hade både häst och kärra, men de flesta endast häst, ty här i dessa ödemarker och på de vägar, som zigenare färdas på, kan ett åkdon knapt användas. Nu sutto de gamla gummorna på hästryggarna med väldiga bylten, familjens hela lösegendom, framför satt ännu ett litet barn och i famnen ett linde-

barn, hvarvid de gamle männen gingo bredvid, hjälpande till att balancera hela detta lass på hästryggen, då det sakta bar af öfverdiken och stenar. Efter följde hela den långa raden af ungt folk, gestikulerande och språkande, slutligen sjungande vemodiga klagovisor, och allra sist kommo de tama grisarna, som likt hundar sprungo efter.

Vid en vägskilnad gjordes uppehåll, ty här skulle en del bege sig bort. Där satt man länge, afskedets ögonblick ville man uppskjuta så långt som möjligt, i tanken på att man ej så snart åter skulle träffas. Uppbrottet skedde; zigenarne gingo alla fram och omfamnade hvarandra på zigenarsätt, hvarvid de lägga de utsträkt armarna på hvarandras skuldror, börjande med de älsta.

Då vi foro vidare, satt vid min sida en ung zigenarkarl. Han var redan fullvuxen, men alt ännu följde han med fadren och modren på deras vandringar. Han var hemma från Sysmä, men där i deras hemsocken är det för zigenarne synnerligen svårt att reda sig, ty de bli ej mottagna i gårdarna. Där har folkbildningen i följd af det stora antalet folkskolor (8) redan så mycket stigit, att zigenarne där ej mera trifvas, då deras trolldoms- och spådomskonster ej mer hafva något anseende, och då deras tiggeri är hatadt. De ha därför dragit sig till aflägsnare trakter, till grannsocknarnas ödemarker, men äfven där är det svårt för dem. „Från morgon till sena kvällen kunna vi färdas utan att få mat och hafva då ännu den utsikten att

ej bli insläppta i gårdarna“. En tår trillade ned för mannens kind, och därmed skildes vi.

Betraktar man detta lif närmare här borta i den djupa ödemarken, måste man med förnyad undran se på dessa främmande människors sällsamma färd; de äro utan hus, utan hem, lefvande sitt lif utan iakttagande af borgerliga plikter och rättigheter, alla rastlöst ilande från ställe till ställe, utan något uppenbart och rimligt mål, med lust och med glädje, men utan fred och utan ro, med ändlösa mödor, men utan omsorg för någonting, icke en gång för morgondagen. Deras diktan och traktan är så helt och hållet olik vår. När den fattiga bonden från morgon till afton arbetar, då lefver zigenaren sitt lätjefulla, men likväl mödosamma lif, vandrande från ställe till ställe. Sant är hvad Sundt säger, att zigenaren förnimmer formlig afsky vid anblicken af en i strängt arbete varande människa, — på samma sätt, som bonden med afsky betraktar zigenarens ovärdiga lif. Oväder kan drifva zigenaren att söka tak öfver hufvud och hålla sig lugn en dag eller två, men den tredje dagen måste han bort igen. Det är ett fullständigt behof

för dem att vandra, nomadlivet är så inrotadt hos dem, att det har blifvit en okuflig naturdrift. De sakna i sitt språk till och med ett ord för begreppet *bo*; vilja de uttrycka detta ord, säga de *meschiva*, som betyder: jag lefver.

Detta kringvandrande lif passar så litet in på de finska förhållandena. Nere i söderns heta länder är det vida lättare för zigenare att färdas; ser man dem där, då de färdas i större grupper från ort till ort, kan man bättre förstå deras lif, där kan man finna en viss naturlig förklaring därför, men här uppe i norden, och särskildt under vinterns köld, är det obegripligt. Skulle de hälst, då det är sommar, föra med sig tält, så att de kunde lefva ett fullständigt fritt lif, då skulle de reda sig vida lättare, då voro de mera oberoende af befolkningens välvilja. Nu äro de flyktingar, som jagas från gård till gård, från by till by. Finland är ej ett paradiset för zigenare, här vandra de ständigt på en törnbeströdd stig, men vandra måste de — bort mot intet bestämdt mål, icke ens mot ett inbilladt sådant — men likväl alltid framåt.

III.

Innehåll: Saarijärvi. — Zigenarne där. — Zigenarnes äktenskap. —
Väldig zigenarhord i Kuortane.

Efter ett rörande afsked från de sydsavolaksiska zigenarne, som vi varit tillsammans med i Gustaf Adolfs socken, ställes vår färd norrut. Ingenting anmärkningsvärdt inträffade på vår resa framåt, inga zigenare sågo vi, forrän vi kommit ganska långt på vår väg. Efter några obehagliga konflikter med Laukas sockens bönder anlände vi till Saarijärvi.

Redan i många år hade jag längtat hit till denna socken, lifligt tilltalad som jag kände mig af Runebergs skildring af folkets enkla seder och den finska inlandsnaturens skönhet; men öfveralt blefvo förhoppningarna besvikna. Skogen var på vidsträkta arealer kalhuggen, och endast stubbarna på marken påminte ännu om gångna tider; likväl sågo vi på några ställen vackra leende landskap. Folket åter tyktes sen Runebergs tid helt och hållet förändrat sig, det kunde man se öfveralt, där man for fram.

Vi hörde naturligtvis åt, om zigenare varit synliga och fingo ett jakande svar; vi följde deras spår ända till kyrkoby, men träffade dem ej. Slutligen fingo vi höra,

i hvilken by de senast blifvit sedda och begåfvo oss dit. Redan på afstånd föreföll denna by ganska egendomlig ty utanför gårdarna lågo karlarna på gräset och läto solen gassa på sina hufvud — det var tidigt på eftermiddagen, en hvardag —; då vi kommo närmare, funno vi dessa arbetsföra, duktiga karlar ligga där dödfulla. Vi gingo in i den första stugan, men den var tom, foro så till en annan gård, där en ännu sorgligare bild framstod. En mängd karlar lågo utsträkt på den smutsiga gården, de mottogo oss med några stönnande läten, lade sig på andra sidan och sofvo vidare de drucknas sömn; vi gingo in i stugan, där lågo två karlar på golfvet, men de rörde sig ej; en gammal kvinna, den enda nyktra, blef så skrämmd för oss, att hon ej kunde svara på någon fråga. Vi foro ännu ett stycke framåt, och åter samma syn, hvarför vi vände om med oförrättadt ärende. På så sätt skulle nu Saarijärvibefolkningen presentera sig — eländig och sorglig att skåda. Alt detta var dock ingenting not det man flerstädes längre västerut kunde iakttaga, där elakar-

tade sjukdomar farit härjande fram. Zigenarne här hafva dock, såsom vi senare erforo, hvarken försjunkit i dryckenskapens last eller blifvit berörda af dessa sjukdomar.

Då jag på kvällen vandrade på landsvägen i kyrkoby, kom ett zigenarfölje emot mig, jag tilltalade det och lyckades genast tillvinna mig förtroende. Vi beslöt att följande dag råkas i en gård i närheten för att sedan resa vidare. En underlig anblick företedde detta följe, nu när det var stadt på färd. För det lilla tvåhjuliga åkdonet var en eländig kamp af den ryska långhalsade typen förspänd, den var dessutom sjuk och kunde endast långsamt släpa sig fram; inne satt hela sällskapet, karlen Lindeman med sin hustru och fem barn, bland dem en fullvuxen dotter, hvilken höll grisen i famnen. Alla dessa hade rum där, sålunda att på den tvåsitsiga bänken satt mannen med sin hustru, på sidan den fullvuxna dottern med grisen, hvarvid hennes ben hängde ned framför hjulet, tre gossar sutto i famnen, och bakom satt ännu ett felaktigt barn, väl inbäddadt i hö. Det var en den mest komiska syn man kan tänka sig; hade man blott haft fotografiapparat att föreviga denna naturbild!

Tidigt följande morgon begäfvu vi oss ut till zigenarne. Hade dessa kanske ljugit för oss, att de skulle finnas i den bestämda by, då skulle vi åter ha arbete att söka reda på dem; med dylika tvifvel foro vi framåt, och då vi anlände till gården stod zigenaren där och tog emot oss. Nya sällskap kommo tillstädes, och så hade man åter ett stort följe zigenare om-

kring sig: kaffedrickandet begynte. Här funnos många intressanta individer, och tiden gick under lifligt samtal. Långe kunde man ju ej dröja på samma ort, hvarför hela sällskapet bröt upp. En del begaf sig österut på väg till Leppävirta, en annan del följde mig västerut.

I detta sällskap fans en kvinna af finsk nationalitet, hustru till en zigenare. Trots den omständigheten, att hon är finska, vandrar hon med på zigenarfärderna.

Härvid kommer jag att tänka på en egendomlighet i zigenarfolkets lif, den sociala skyldigheten mot stammen. Det största förakt visas en zigenarkarl, som gift sig med en finska, ty en sådan hustru måste ju vara med på mannens oundvikliga färder. En zigenarkvinna åter, som gift sig med en finsk bonde, är endast förskjuten af stammen.

Hvad beträffar den äktenskapliga troheten råder det en stränghet, hvilken af allt att döma härstammar från forna tiders hårda stamlagar. En gift zigenarkvinna, som plägar umgänge med en karl af främmande blod och således bedrar sin egen zigenarman, lider ett grymt straff härför: hon får ett märke för hela lifvet. I äldre tider förekom ett sådant straff oftare, men numera taga släktingarna den skyldiga personen i försvar och förhindra dylikt. Men ännu vandra i Finland några äldre zigenarkvinnor med ett sådant tecken i ansiktet. Zigenarfolkets existens beror på den noggranna efterföljden af denna lag. Med zigenarkvinnans otrohet måste hela släktet småningom försvinna. Att där-

för ända till i dag de äkta zigenarnes hudfärg i alla länder är lika gulbrun som för 400 årsedan, är ett bevis på, huru väl zigenarkvinnorna öfver hufvud hafva bevarat en dygd: troheten mot släktet. En viss slapphet i denna förr så stränga sed tyckes mer och mer vinna insteg, ty man kan på en del ställen på afkomman se, att den utgör en bländras.

Zigenarne gifta sig ofta vid en mycket tidig ålder, mannen vid 18 år och kvinnan vid 15 år, men det finnes fall, då en zigenarkvinna redan vid 13 år födt barn. Kvinnan måste försörja hela familjen, hon har att bestyra om alla löpande ärenden, hon är i verklig-heten mennens slafvinna och har en svår lott. Sålänge ett äktenskap eger bestånd, är det i regeln kärleken, som binder det, och det gifves många exempel på, att först döden skilt personerna åt. Men upphör det ömma förhållandet och kan ej kvinnan tigga nog bra, då blir hon illa behandlad eller förskjuten, och nya förbindelser ingås. Mannen tar sig en ny hustru. Om den förra varit moder, behåller hon vanligen hela barnskaran och går ut i världen för att se sig om efter en ny man. Exempel på månggifte bland zigenare saknas ej, särskildt från äldre tider, men då råder ständigt split och tvedräkt mellan kvinnorna.

Giftermål mellan nära släktingar får ej förekomma. En zigenare, som ingick ett dylikt giftermål i dryckesrördt tillstånd, angaf sig själf därför för de andra, men dessa sade endast, att djäfvulen må straffa honom. Han tog då fram knifven och högg med den

sin arm så hårdt, att han slutligen förblödde; kvinnan åter fick sin näsa afskuren. Hon lefver ännu.

Den zigenarhustru af finsk börd, hvars omnämmande vållat denna exkurs på zigenarmoralens område, hade trots långvarigt äktenskap ännu icke lärt sig zigenarspråket. Finnarlära sig nämligen aldrig att rätt uttala de svåra ljuden, — icke ens att tala behjälpligt. —

Emellertid fortsatte vi vår färd och togo in på en af de största och ståtligaste gårdarna Kalmari, där Runeberg på 1820-talet bodde som informator. Numera var gården i bondehänder. Mycket hade ännu en gammaldagsprägel, takmålningarna i salen voro de gamla, några stolar, utförda i empirestil, prydde rummet, golfplankorna hade en för våra tider sällsynt bredd. Här finga vi veta, att några zigenare funnos i en närbelägen gård, dit vi sände en zigenargosse för att kalla på dem. Då dessa anlände, sade någon i sällskapet på skämt: „nu tas ni fast, och nu förs ni till Sibirien“, och de trodde, hvarvid de blefvo synnerligen förskräkta. Det var visst här i dessa trakter, som den snillrika idén i en bondhjärna hade framsprungit, att det vore skäl att vid landtdagen petitionera om zigenarnes utdrifning till Sibirien. För zigenarne var denna sak välbekant. Några ville i sista minuten ännu fly undan, andra voro mera resignerade. Snart märkte de dock, att allting endast var skämt, och deras glädje var stor, då de erforo, att vi endast voro vänner. Här voro församlade medlemmar

af familjerna Hedman, Lindeman, Lindgrén, Florin, Palm och Hager.

Hela tiden var någon af kvinnorna sysselsatt med kaffekokandet, de andra med handarbete, i hvilket särskildt en utmärkte sig genom förfärdigandet af sällsynt vackra spetsar; männen sutto eller lågo kring stugans väggar, utan att göra någonting annat än dricka kaffe och röka, återigen röka och dricka kaffe, och någon gång gå ned till hagen för att se, huru hästarna hade det. Då kvällen kom, börjades stor tvätt. Nere vid sjöstranden stodo ett par väldiga grytor, där vatten kokades; omkring voro samtliga kvinnor, äldre och yngre, i full värksamhet.

Det har så ofta talats och skrifvits om zigenarnes stora osnygghet, och sant är, att om man t. ex. betraktar de utländska zigenarne skall man kunna vara vittne till en häpnadsväckande osnygghet, ty de tvätta sig kanske en gång om året. Går man åter till Finlands zigenare, skall man äfven här bland de förkomna, fattiga och föga ansedda kunna spåra en förfärande brist på renlighet, men hvad beträffar de mera ansedda och törmögna eger ett fullkomligt motsatt förhållande rum. För dem har det under den sekellånga beröringen med den finska befolkningen blifvit en nödvändighet, för det sociala anseendets skull, att iakttaga renlighet, och nödvändigheten har småningom blifvit en ambitionssak. Hvar det blott är en möjlighet, där elda zigenarne badstugan, utan att taga hänsyn till, på hvilken veckodag detta infaller; där blott tiden

medgifver, där skola kläderna tvättas. Otaliga gånger har det just varit af de på gården upphängda kläderna, som jag slutat mig till, att där finnas zigenare. Hvad skola zigenarkvinnorna syssla med i en gård, där de få uppehålla sig en hel dag, hvad annat än tvätta sig och kläderna? Det eviga handarbetet är för enformigt i längden. Männen däremot, de göra ingenting annat än vräka sig i sin lättja; endast då de hafva att sköta om sina hästar, äro de i sitt esse, och all lättja är bortflugen.

Många af de här församlade zigenarne hade haft smittkoppor. Zigenarne äro i detta afseende fatalister till ytterlighet; de anse kopporna för en af ödet bestämd sjukdom och de tro därför ej på vaccinen. Då de dessutom ytterst sällan anlita läkare för sina sjuka, så förstär man, att de ej gärna föra sina barn för att vaccineras, medan barnen äro friska. På denna uppfattning beror, att en så stor procent zigenare haft smittkoppor, och den beskyllningen, som redan Anders Chydenius år 1799 framkastade, att det nämligen varit zigenare, som flerstades i vårt land varit kringspidare af namda sjukdom, är ingalunda oberättigad.

Det var stämning i naturen, denna varma ljusa sommarkväll vid insjöns strand, det var en stämning, som endast ökades vid anblicken af dessa mörka gestalter, där de till ett stort antal sutto på gräsmattan, medan de läto sina sånger höras. Långe sutto vi uppe denna sköna kväll; barnen drogo sig undan till stugan för att sova, men de fullvuxna blefvo ännu kvar. Det var en äkta zigenarkväll

i frihet ute i den härliga naturen, i en tankesfär, sådan man endast kan upplefva vid ett dylikt tillfälle och blott i sällskap med zigenare.

Följande dag begåfvo vi oss genom Karstula socken till Alajärvi. Då vi anlände dit, hade redan de sista zigenarne skilt sig från oss, och nu voro vi åter ensamma på spaning efter nya. I Alajärvi hörde vi på många ställen, att där någon dag förut varit synligt ett så stort zigenarfölje, som befolkningen i mannaminne ej sett, i hvilket det sades ha varit öfver hundra personer. Vi gladdo oss öfver vår tur, ty vi voro säkra på att hitta dem.

Då zigenare färdas i talrika sällskap plägar förtruppen gifva tecken åt de efterföljande, i hvilken riktning densamma rest. Dylika tecken hafva under mina tidigare färder mångenstädes vägledt mig att finna zigenare. Men på denna resa funno vi inga sådana tecken, huru mycket vi än sökt dem. Det berodde därpå, att dessa zigenare färdades alla tillsammans. Detta i sydligare länder ganska utvecklade signalsystem har i Finland bibehållit sig endast i sin råaste form, i det de finska zigenarne om sommaren utsätta kvistar eller hö på det ställe af vägen, där de vikit af och in slagit en annan riktning, om vintern åter slå de med piskan ett märke i snön. Då jag någon gång skilde mig från min följeslagare, använde han alltid detta signalsystem, för att jag skulle hitta honom.

Vi foro emellertid hastigt framåt, träffade i en gård ett mindre antal zigenare men lämnade dem

snart för att hinna upp det stora följet. Vi foro hela dagen, utan att nå det och hela tiden söderut. Vi öfverskredo Alajärvi gräns och trädde in i Kuortane, där vi följde den stora hordens spår sålunda att vi af befolkningen frågade, hvartåt den begifvit sig. Vid en sjöstrand sågo vi en kvinna, stående vid grytan, sysselsatt med klädes tvätt; det var naturligtvis en zigenerska, och då vi kommo närmare, märkte vi, att våra förmodanden ej slagit fel. Vi tilltalade henne genast på zigenarspråket och veko in på gården, men det stora följet var ej här, vi räknade endast 6-7 personer, — de öfriga hade rest framåt.

Medan vi där i stugan sutto vid kaffekopparna, märkte jag, att en äldre zigenarkvinna hyste misstankar om min person; äfven värden på stället såg snedt på mig. Inga förklaringar hjälpte, jag betraktades som röfvere. Det var nu första gången sedan jag börjat studera zigenarne, och allt härintills den enda gång, jag ej lyckats vinna förtroende hos en zigenare. Det blef där slutligen så obehagligt, att vi reste bort till ett gästgiveri, där vi stannade öfver natten. Tidigt på morgonen skickade jag min zigenare tillbaka till gården, nu hade kvinnan redan retat upp sig så mycket, att hon hotade genast komma efter våra spår för att klubba mig med zigenarpiskan, en fruktansvärd tingest med en blyklump i ena ändan. Då min följeslagare i den största förbittring berättade för mig, att denna kvinna var obeveklig, beslöto vi att lämna dessa och resa vidare för att uppsöka de andra. Det som

mest bekymrade mig var, att denna kvinna och kanske äfven de andra i sällskapet, bland hvilka en var en stor bandit, som varit häktad för delaktighet i mord, fingo lefva i den föreställningen, att jag vore en röfvere, och att de kanske voro stolta, att de lyckades skrämma mig på flykten; de skulle naturligtvis berätta detta åt alla sina anhöriga och följderna kunde bli farliga. Därför skref jag i bref till t. f. länsman i Alavo — jag visste, att de skulle bege sig dit —, att han skulle för min skull gifva åt dessa zigenare en läxa för deras ohöfliga bemötande mot mig. Som jag senare af zigenare erfarit, inträffade detta också till min glädje.

Vi kommo alt närmare det stora följet, men nu fruktade vi för, att vi af dessa skulle bli lika behandlade som kvällen förut af zigenarkvinnan, och hvad skulle vi i händelse af handgripligheter förmå mot en sådan stor öfvermakt? Vi hade ju dessutom öfveralt i de inre delarna af landet af de där förekommande zigenarne blifvit varnade för de österbottniska, som äro ännu mera än befolkningen kända för att vara stora slagsbul-tar. Då vi så foro fram på en äng, sågo vi den i sanning stora, nästan öfverskådliga karavanen. Vi skulle framför den för att i händelse af obehag piska hästen och slippa undan. Min zigenare ville taga fram sin revolver, men jag tillät honom ej; vi snyggade upp oss hvardera, zigenaren gjorde åtskilligt, för att han ej skulle bli igenkänd af dessa, och så foro vi med god fart förbi och sågo ut riktigt som herrar, och alla våra

förberedelser hade åsyftad värkan. Vi blefvo tagna för herrskapsfolk, barnen sprungo efter oss, sträkte ut händerna och begärde några slantar, en ovanlighet, ty sedan fem år har ej en enda zigenare tigt af mig. Karlarna hälsade vördnadsfullt på oss. Då vi hunnit framom den första, vände sig min zigenare om och ropade, på zigenarspråk: „hvad skall ni tigga af oss, jag är ju själf zigenare.“ Som en löpeld spred sig denna besynnerliga nyhet bort till den sista i karavanen. De blefvo stumma af förvåning, men småningom lyste deras ansikten upp. Nyfiket sprungo massor af dem fram till oss för att få höra något närmare om oss och om vår för dem obegripliga färd. Då vi berättade, att vi rest genom hela Finland för att iakttaga zigenare, att vi jagat två dagar efter dem och nu ämnade följa dem, då de vidare märkte, att äfven jag förstod deras språk, blefvo de idel glädje, och vänlighet framlyste ur allas ansikten. Vi hade helt och hållet vunnit dem och behöfde ej frukta för någonting, vi placerade vårt åkdon i midten af karavanen, och så gick det sakta framåt, mil efter mil, socken efter socken. I hvar-enda gård vek man in, ty där skulle kvinnorna tigga åt sig och hela sällskapet mat. Men det var ej någon lätt sak att förse ett så stort följe med föda, vid åsynen af detsamma stängde bönderna dörrarna till sina hus.

Ingenstädes i hela det öfriga Finland är zigenarlifvet så utveckladt som i denna del af Österboten, ingenstädes tåga de i så stora flockar som har, dit de nu

vid höbärgningstiden samlades från aflägsset belägna socknar för att träffa sina stamförvandter och för att i sällskap färdas, nu då alt arbetsfolk var ute på höängen, nu då de med större oförskämndhet kunde begära föda af de åldriga gummorna, som sutto ensamma hemma med barnen och vid åsynen af en sådan kompakt zigenarhop bemäktigades af en rädsla, som gjorde, att de gåfvo alt, hvad zigenarne begärde, blott de blefvo dem kvitt. Det kändes något underligt att färdas midt i detta sällskap, och i sanning det var ett egendomligt följje. Man kunde ej förneka detta en viss likhet med det, som den berömda Callot för tre hundra år sedan tecknat. Här voro sju öfverfulla lass af zigenare och dessutom en lång rad fotvandrare efter. Högt öfver alla syntes en vidunderlig zigenarfysionomi, där han körde i spetsen i sin besynnerliga kostym och med det långa håret svajande för vinden; där var en kvinna, som sprang från den ena till den andra, hon var en däre, men oförarglig och roade hela sällskapet; där satt åldgumman väl inbäddad i hö, fullkomligt blind sedan många år, gammal och skräplig, men hennes själ var ännu spänstig; där voro massor af nästan nakna barn, som hojtande och skrikande sprungo vid sidan af åkdonen, där var en af hästarna fullkomligt blind, en

krake af det förfärligaste slag, men släpa måste den det af zigenare tylda lasset. Det var ett intressant sällskap, mycket värdt att observera under den tid vi tillsammans färdades på byavägar i Kuortane, Alajärvi och Lappo socknar.

Samtligas uppförande mot mig utmärkte sig genom den största höflighet och uppmärksamhet.

Endast småningom lyckades jag få reda på, hvilka alla dessa zigenare voro och hvarifrån de kommit. Där voro medlemmar af de stora zigenarfamiljerna Lindeman, Sjöberg, Lindgren, Lindberg, Palmroth, där voro dessutom Friman, Grönstrand, Stenroth, Berg, Palm, Reinholm, Lindström och Hedman.

Mycket bråk hade detta följje på kvällen att få nattkvarter; det kunde ju ej rymmas i en gård utan måste fördela sig på många.

Det skulle föra alldeles för långt att ingå på några närmare detaljer om detta följje, det må endast vara sagdt, att detsamma var det egendomligaste jag någonsin i Finland sett af finska zigenare. Det var för mig en öfverraskning, att våra zigenare färdas i så stora flockar ännu i närvarande tid, och äfven i allmänhet var deras lif i många afseenden så olikat deras, som i det öfriga Finland i små grupper tåga genom inlandsödemarkerna.

IV.

Innehåll: Till Alahärmä. — Tagen för röfvare och häktad. — Zigenarne fly.

Det stora zigenarfölje, som vi lämnade vid Lappo sockens gräns, hade spridt sig åt olika håll; spillrorna hade begifvit sig till sina hemsocknar. Sålunda hade ryktet om vår resa redan flugit till aflägsnare trakter, så att zigenare, som vi ännu ej sett, visste att vänta oss i de norrut belägna socknarna, dit vår färd nu skulle ställas.

Till följd af de senaste dagarnas myckna körande hade hästen fått sjuk fot, hvarför ett några dagars uppehåll i färden måste inträffa. Jag lämnade då för andra gången min zigenare ensam att sköta hästen och begaf mig till Vasa. Per telefon meddelade zigenaren mig två dagar senare, att hästen åter var frisk och att färden kunde fortsättas. Jag begaf mig då till Lappo socken, där jag efter några timmars sökande anträffade zigenaren. Han hade äfven denna gång lyckats utomordentligt med behandlingen, ty hästen var fullkomligt frisk, då vi foro i väg.

Vi reste norrut från Lappo. Efter det vi af länsman Hågglund erfarit, att inga zigenare för tillfället uppehölo sig i Kauhava

socken, styrdes kosan därifrån till Alahärmä.

I reseplanen ingick redan från början en några dagars vistelse bland Alahärmäs befolkning för att, om ock flyktigt, iakttaga denna befolknings egendomligheter. Redan af gammalt är det bekant, att Alahärmäboarna i allt väsentligt avvika från Finlands öfriga befolkning så i fysiskt som i andligt hänseende. Carl v. Haartman sade redan i ett föredrag år 1845 om dem, att de äro „asiater, kanske zigenare eller Gud vet hvad — men ingalunda finnar“. A. Varelius säger, att de tala sydösterbottnisk finska. „Till lynnet äro de rörliga och våldsamma, stundom något vilda, men däruti, att de äro raska och ihärdiga arbetare, skilja de sig långt ifrån zigenarnes odugliga och med skäl föraktade släkte“. J. V. Snellman omnämner deras våldsamhet och karaktäriserar typen på följande sätt: „vacker profil, brun hy, krökt näsa, stora mörka ögon, svart lockigt hår, som starkt påminner om zigenare“. — „Det kunde väl hända, att typ och lynne vore arf från en sådan härstamning“.

Det är ju allmänt känt, att just denna befolkning i mannaminne varit beryktad för vilda slagsmål och mord, hvarpå bevis ej håller under de allra senaste åren saknats. Det var sålunda med en viss nyfikenhet jag nalkades nämnda socken. Att vi där skulle träffa zigenare, hade vi ej något hopp om, ty jag visste, att i nämnda socken ej funnos några sådana inskrifna, och antog, att de kringströfvande redan hunnit långt framåt. Jag framstälde i ganska mörka färger för min zigenare Alahärmäboarnas karaktär och sade åt honom, att vi i denna socken skulle iakttaga en stor försiktighet och ej gå altför brådstörtadt tillväga för att ej råka ut för obehag.

Fot för fot foro vi på en dålig skogsväg till denna socken, som så länge intresserat mig. Vägen sänkte sig småningom, och den vidsträckt skogen tog en ände; för våra blickar utbredde sig en stor, bördig slätt; där skönjdes by efter by och längst bort i fjärran kunde kyrkan urskiljas, inhöljd i den heta sommardagens solrök. Det var redan eftermiddag, då vi kommo fram till slätten, vi hade en lång dagsresa bakom oss, och föda hade vi sedan morgonen ej sett, ty vi hade åkt i en fortsättning för att hinna framåt och ej förlora tid.

Medan vi sålunda färdades, sågo vi på långt håll ett åkdon komma emot oss, i hvilket två ynglingar sutto. Redan på afstånd kunde våra uppöfvade ögon se, att dessa voro zigenare. Då de kommo närmare, märkte vi äfven, att våra förmodanden ej slagit fel. Vi hade aldrig förr sett dem, men så snart

de uppnådde oss, hoppade de af och hälsade på oss, hvarvid de sade, att de nog redan visste, hvilka vi voro och bjödo oss välkomna dit. De pekade mot en afsides belägen by och sade: „res dit, där finnas många zigenare församlade, som också veta, att ni befinner er på färd“. Vi vände hastigt om och körde efter, nöjda öfver, att lyckan äfven här stod oss bi, ty hade vi ej mött dessa gossar, skulle vi möjligen alls icke träffat de församlade zigenarne, utan rest bort åt kyrkobyn till.

Snart voro vi framme i byn, där vi i en gård anträffade en mängd zigenare, af hvilka tre voro tidigare bekanta från Lappofärden. Det var nu ej mycket tid att tala med dem, ty de voro alla på väg till en angränsande gård, där de skulle begära nattkvarter. Här liksom vid alla tidigare tillfällen, lät jag dem gå förut, och först efter en kvart timme skulle jag skynda efter i samma ärende. Då vi sålunda anlände till gården, hörde vi genast, att zigenarne fått kvarter och att befolkningen där var synnerligen vänlig. Jag beslöt att taga in i granngården, begaf mig jämte min zigenare in och röntte ett särdeles hyggligt mottagande af värdinnan i gården, en enka. Snart voro där några bönder församlade i stugan, hvarvid jag för dem alla sökte klargöra, hvad jag var för en människa. En lång stund satt jag på stugans bänk och berättade för de intresserade bönderna, att jag reste omkring i landet för att närmare taga reda på zigenarnes förhållanden, nämde för dem, att det var af senaten jag fått medel därtill och

relaterade vissa tilldragelser under min resa. Af böndernas yttranden framgick, att de zigenare, som nu befunno sig i granngården, voro väl ansedda och att de veterligen ännu ej blifvit misstänkta för brott i denna by, där de ofta hälsa på. Vårdinnan hade under tiden ställt en säng i ordning för mig och bad mig stiga in i det lilla rummet, där hon visade huru förträffligt och snygt allting var. Jag tackade henne för alt detta och uttrykte min synnerliga tillfredsställelse öfver hennes arrangemang, som skett utan min anhållan. Sedan trädde jag åter in i stugan, dit nu en zigenargosse anländt. Denne bad mig å de andras vägnar komma till zigenarne i granngården för att dricka kaffe, hvilken inbjudning jag ej håller var sen att antaga. Efter ruig kommo också alla de tidigare församlade bönderna; jag hörde huru någon af dem sade: „nu komma zigenarne att gripas“, hvarpå jag svarade att jag ej är någon polis.

Jag satte mig på en bänk i den rymliga stugan. Samtalet rörde sig först om dessa zigenares invecklade släktskapsförhållanden, sedan om vår färd. Nu inträdde en stor mängd bönder, unga och gamla i stugan och blickade nyfiket på oss. Samtalet afmattades därför något, det hade alt hittills förts uteslutande på zigenarspråket. Då nu stugan småningom fylles till bräddarna af nyfiket gapande bönder, beslöt jag att tiga för att ej väcka uppseende, och efter en stund bröt jag upp; hviskade åt några zigenare, att jag denna dag ej komme att tala med dem, utan först följande dag,

då jag hoppades kunna vara mera ostörd i deras sällskap. Och så gick jag bort till den gård, där jag hade nattlogis och dit äfven min zigenare efter en stund följde mig. Jag började redan kläda af mig, och lade mig på sängen för att hvila mig, då jag hör min zigenare säga: „hvad tränger ni er hit, nu vilja vi vara i fred.“ Så hördes skrål och rop, och in trängde hela hopen allmogemän, anförd af en liten äldre bonde. Inne i stugan sade dessa; „nu får ni inte vara i fred, nu ska vi visa hvad fred vill säga, nu häkta vi er“. Hagert frågar då: „tror ni att vi äro röfvere?“ och får till svar: „det är ni också“.

Jag tänkte ett ögonblick på att träda in i stugan, men då denna oroliga folkmassas högljuddhet afskräkte mig, beslöt jag att vänta, sittande på sängkanten. Då hörde jag min zigenare säga ännu en gång: „skråla ej så mycket och använd ej så fula ord, så att herrn där inne får höra det“, hvarpå det svarades: „hvad är det för en herre, han må vara fast . . .“ „Med en sådan herre gör man ej annat än slår yxan i skallen, och man får ingenting för det; herrar få ej fara på afsides vägar, nog känna vi deras rättigheter“. Min zigenare kommer in till mig och frågar, om jag hört det sista; jag jakade och uppmanade honom att vara lugn och i ingen händelse inlåta sig i dispyt med dessa. Jag säger åt Hagert: „be den lilla karlen komma hit för att tala med mig“. Han går in till stugan och framför min önskan, men får till svar: „en sådan herre må komma själf hit“. Skrålet fortfor som förut,

den ena efter den andra ropade med ljudlig stämma: „nu ska vi åtminstone visa, att denna bandit ej så snart kommer lös, nu ha vi honom fast“. Småningom lugnade de sig, och då gick jag in i stugan. Där stod nu midt på golfvet den lilla äldre bonden, med en viktig, bondaristokratisk min och den långa hängande underläppen, ännu längre nedhängande än då jag första gången såg honom. Stugan var fortfarande till bräddarna full med folk, då jag frågade: „Hvad tänker ni egentligen och hvad vill ni?“ Den lilla bonden trädde några steg fram, gjorde sig viktig och svarade: „Vi ha häktat er, för att ni är en bandit, och vi vilja visa er, att ni inte så lätt mera slipper fri“. Jag: „Hvad ha vi gjort er?“ — Bonden: „Ingenting, men en bandit är ni“. Jag: „Hvarför, då vi ej gjort något illa?“ — Bonden: „För att ni färdas med zigenare“. — Jag: „Hafva då zigenarne gjort något illa?“ — Bonden: „Nej, dessa känna vi nog, och dem taga vi gärna emot, men aldrig sådana banditer, som ni är, och därför är ni nu häktad“. Jag frågade, om de hade skäl att misstänka, att någon bandit för tillfället fans i deras socken, hvarpå de svarade, att de ej visste, att någon särskild just vid denna tid skulle finnas i dessa trakter.

Det märktes på alt, att just den lilla bonden var den, som ledde de andra; medan han talade, vågade ingen af de andra säga något. Nu erfor jag, att han hette Kalle Vähäpesola och allmänt kallades Pesolan Kassu. Af det korta samtal jag hade med honom framgick

till fullo, att det ej tjänade till något att inlåta sig i något vidare resonnemang med honom, hvarför jag beslöt att ha tålmod.

Zigenaren gick ut för att se, huru hästen hade det, — han var hela tiden bevakad. Då han kommer fram till stalldörren, rusar gårdens dräng till, rycker nyckeln ifrån honom, i det han säger: „nyckeln tar jag, annars rymmer ni om natten“, och springer sedan bort med den. Drängen skyndade därpå in i stugan, där han för de andra högt tillkännagaf, hvilken bedrift han utfört. Jag fick vidare erfara, att vakter hade blifvit utställda kring byggningen och att den yttre dörren blifvit läst, på det ingen möjlighet skulle finnas för röfvarne att rymma. Slutligen fick jag till min stora öfverraskning äfven höra, att tvänne karlar blifvit skickade till länsmannen för att hos honom anmäla, att två banditer blifvit häktade.

Jag iakttog hela tiden den största möjliga tystlåtenhet, men då värdinnan, som dittills förhållit sig ganska passiv, nu däremot, helt och hållet suggererad af den enväldige Kassu, sade, att åt dylika gäster, som följa zigenare, borde man gifva en ordentlig skjuts, i hvilket yttrande de andra instämde, frågade jag den församlade menigheten: „låter ni mig vara i fred och lofvar ni att ej gå till handgripligheter?“ De svarade „ja“. Emellertid hade de arbetat sig upp till en synnerligen retad och hotfull stämning; hatet och ilskan framlyste ur allas ögon, och man fick höra yttranden och omdömen, som gäfvö ett begrepp om, huru man i ord kan bli behandlad, då

man anses vara en bandit, och hvilken hänsynslöshet och häftighet bönderna kunna ådagalägga vid ett dylikt tillfälle.

Min zigenare fann saken betänklig, han satt där i en vrå med hufvudet nedsänkt, djupt begrundande situationens allvar, då och då kom han fram till mig och sade några förtviflans ord, men jag endast lugnade honom. Snart försjönk han dock åter i dystra tankar och det grämde honom djupt, att dessa bönder voro så gränslöst otidiga. Alt efter litet ropade han till dem, att de ej högt skulle tala så fult, men fick endast oförskämda svar. Slutligen blef han utom sig af förtviflan, han tänkte på, hvilken skam det vore, då man fördes härifrån — till länehäktet i Vasa.

Jag tog saken mera från den humoristiska sidan, men möjligt är, att bönderna kanske just därför blefvo ännu mera öfvertygade om min banditnatur, och då slutligen ingenting hjälpte, fick man lof att resigneradt afvänta händelsernas gång.

Plötsligt hördes skrammel ute på landsvägen; då man såg ut genom fönstret, märkte man, huru tvänne zigenarsällskap i vild fart reste bort. De hade fått höra, att jag blifvit häktad, och antingen de nu trodde, att jag verkligt var en bandit, eller också, att de själfva kunde blifva häktade, nog af, de rymde bort från hela byn.

Efter en stund kom zigenaren Sjöberg, som hade förtroende till mig, in i stugan och berättade, att alla zigenare utom hans följe hade rest bort och frågade, om

äfven han borde göra det. Min zigenare afrådade honom därifrån, och Sjöberg lofvade stanna. Då han kom fram till sitt följe, hade detta redan spändt för hästen, och han hade ej annat val, än att bege sig i väg, och det med god fart. Min zigenare sprang fram till dörren för att fråga, hvar de skulle fara, men blef på vägen i Stugan anhållen af en ung bonde, som sade: „jaså, nu ämnar du också taga till schappen, men du slipper ej denna gång.“ På långt håll ropade den flyende zigenargubben: *Hschljevakiphu*. Det var ett ord på zigenarspråket, som hvarken zigenaren eller jag till en början förstodo; att det betydde en socken, var alt hvad vi kunde antaga. Slutligen fick jag reda på betydelsen; *hschljeva* betyder slef, på finska kauha; *phu* betyder land eller socken. Det var altså Kauhava socken han åsyftat, och vi visste nu, att om vi i den närmaste framtiden skulle återfå vår frihet, det skulle vara i Kauhava, vi borde söka reda på de andra zigenarne.

Efter en stund rullade ett åkdon in på gården; det var de två karlarna, som nu återvände från länsmannen. Men hvad de egentligen rapporterade, fick jag aldrig rätt klart för mig. Kassu kom emellertid fram och frågade, om vi hade pass; dittills hade ingen frågat därom, hvarför jag ej håller nämde något om dylika, ty jag antog, att det ej skulle tjäna till något. Nu drog jag dem långsamt fram ur fickan. Med möda tyktes Kassu stafva igenom de båda passen och drog sig sedan tillbaka med några andra bönder.

De hade nu tillsammans konfererat och funnit, att passen voro förfal- skade, hvilket resultat meddelades mig. Slutligen frågade Kassu mig, hvad det var för ett papper, jag höll i handen; jag svarade: „det är ett pass till Ryssland, dit jag ännu i höst kommer att resa“. Och så aflägsnade sig Kassu. Hvad som nu inträffade hör till de intressantaste episoderna från min zigenarfärd.

V.

Innehåll: Man för mig under eskort till länsmannen. — Ater fri. — Uppsöker de flydda zigenarne i Kauhava. — Med zigenarne tillbaka till Alahärmä. — Alahärmä befolkning.

Denna kväll, den 30:de juli 1897, blef en högtidsstund för Pesola bys befolkning; det märkte man, om man kastade en blick på gården, där nu byns samtliga invånare hade samlat sig och på allt sätt gånge sin glädje fria tyglar. Och skäl hade de ju att fröjda sig, då det fallit på deras lott att häkta denna storbandit! Där voro barn och fullvuxna, hvilkas danser och lekar, ju längre det led mot natten, antogo en allt mera bacchantisk prägel. Hvad allt där kunde ses från fönstret, vid hvilket jag satt, låter sig ej beskriva. Kassu gick där omkring och lät ungdomens allt för långt gångna glädje oanmärkt passera. Först efter midnatt slutade denna fröjdefest, och de bönder, som ej hade någon funktion i stugan, begåfvo sig bort. Men först många timmar senare aflägsnade sig de sista från gårdens gömda vrår, och endast de återstodo, som höll vakt i stugan. Det blef slutligen tyst efter denna larmande, stundom öronöfvande kväll; den ena efter den andra somnade in. Icke så min zigenare och jag. Det som mest bekymrade oss var,

att vår trötta häst nödgades vara instängd i ett tomt stall, utan ett grässtrå framför sig, oaktadt den hade sprungit hela dagen och ätit blott obetydligt hafre. Det var snart ett dygn, sen vi sist förtärt något, men om man befinner sig i en viss själsspänning, har man mindre behof af föda än under normala förhållanden, och det föll oss ej in att begära någon mat.

Solen stod redan högt på himmeln följande dag, men allt ännu lågo bönderna där vid den stängda dörren, försänkta i den djupa sömnen. Tålmodet började redan brista, och jag beslöt att väcka upp dem. Men det var ej något lätt arbete; man fick dem visserligen att öppna ögonen, men med ett mummel lade de sig på andra sidan och fortsatte med sömnen. En af dem gaf sig mödan att säga: „nu sofva vi“. Med en befällande ton sade jag dem, att de nu böra föra mig till länsmannen, och småningom kröpo de fram, den ena efter den andra, och stälde i ordning åkdonen och hästarna. Äfven min häst spändes i, och slutligen kom Kassu fram från sin gård. Då hästarna

voro färdiga befalde Kassu på ett oförskämdt sätt, att jag skulle sätta mig i ett af gårdens åkdon. Så gjorde jag, hvarvid jag fick som väktare tvänne starka karlar. Med egen häst fick jag ej resa, det hade ju varit för farligt, den kördes af min zigenare. Och så for man till granngården, där hela sällskapet stannade. Där måste ännu en karl med häst på Kassus befallning ansluta sig till följet; den nya hästen hade någon fruktansvärd åkomma, skinnet var fullt af bölder, och håret hade på en stor del af kroppen lossat. Innan alt var färdigt, frågade jag, huru långt vi skulle fara, hvarpå bönderna svarade: „länsmannen bor i kyrkbyn, men Pesolan Kassu har sagt, att vi därifrån ännu skola föra er 3 kilometer framåt till fångföraren“.

Och nu sattes hela processionen i gång, fyra hästar och sju karlar, som eskorterade den stora banditen med hans vän, zigenaren. Till allra sist åkte Kassu ensam i ett bättre ekipage än de andras. Man kunde se, huru segerstolt och glad han var öfver att äran tillkom honom att hafva häktat röfvaren och att nu kunna föra denne till länsmannen. Huru skulle icke härigenom hans eljes också stora anseende ytterligare stiga bland socknens befolkning, nu efter denna bragd! Så makligt som möjligt satt han där, pösande af själfmedvetande, medan underläppen hängde långt ner. Denna procession utgjorde höjdpunkten af alt det komiska, som under denna händelse inträffade.

Medan vi ännu sutto i stugan, hade jag skrivit på ett visitkort,

som jag skulle skicka in till länsmannen, bland annat följande ord: „Var god och befria mig, ty det är ej någon angenäm sak att råka i enfaldiga finska bönders klor“. Då vi körde fram på gården, kunde jag redan uppträda på ett annat sätt. Vi bultade på dörren, och poliskonstapeln kom och öppnade densamma. Kassu skulle just stiga in genom dörren, alt medan hans mun gick som en väderkvarn, men jag skuffade honom åt sidan och gick själf in, stängande dörren efter mig, så att Kassu stannade på yttre sidan. Jag bad polisen föra in mitt kort, hvilket han beredvilligt gjorde. Det råkade endast någon minut, och länsman Hagman tog på det mest älskvärda sätt emot mig i sin sal. Han hade ju på natten blifvit underrettad om, att två röfvare blifvit häktade, och här hade han nu den ena af dem framför sig. Bestört öfver det fatala misstaget, bad han mig sitta ned, hvarefter han fick höra en noggrann relation öfver det skeddä.

En välgörande kaffetår bragte åter de domnade och trötta lifsandarna fram. Då jag därefter pekade ut genom fönstret, och visade, hvilken af dessa bönder varit den oförskämdaste, förvånade sig länsman Hagman högeligen, att denne socknens förtroendeman kunde begå ett sådant misstag, han som något år förut varit kommunalnämndsordförande och ofta anlitad vid viktiga uppdrag, ett samhällets stöd, som vid en stämma hade talat och röstat emot folkskolors införande i socknen. Jag bad, att länsman Hagman skulle kalla upp denne Kassu och gifva

honom en ordentlig läxa. Nu hade denne, tidigare så viktige man redan helt och hållet förändrat sitt uppträdande. Då han märkte, att jag så länge hade dröjt uppe hos länsmannen, hade han redan klart för sig, att han begått en stor dumhet, och nu, då han kallades upp, skälfde hela hans kropp som ett asplöf af rädsla för hvad som komma skulle. Då han gick upp, sade han åt de andra: „nog få vi järnen på oss ännu i dag“. Han stod nu där vid dörren och hörde på, huru länsmannen förklarade för honom misstaget, sägande „passen äro ju fullkomligt klara“, hvarvid Kassu med en darrande röst svarar: „men han hade ännu något pass, som han ej visade mig“, hvarpå jag sade: „det hade jag, men föga visar jag ett ryskt pass åt en person, som ej ens förstår sig på ett finskt“. Sedan började han förklara, att han ej sagt något fult om mig. Här var hans nöd således så stor, att han måste taga sin tillflykt till lögn, denne karl, som mer än någon annan användt okvädinsord. Jag afbröt honom, och nu fick han höra en hel predikan i närvaro af länsmannen. Han fick slutligen utträda efter det jag sagt, att jag ej komme att åtala honom. Sedan begaf jag mig med länsmannen ned på gården för att se på den sjuka hästen. Sedan denne förebrått bönderna för deras tilltag, betalade han egaren till hästen att föra den till veterinären. Ytterligare en stor missträkning för denne bonde, om han nu skulle förlora sin häst.

Länsman Hagman frågade ännu min zigenare, om han hade att anföra några klagomål. Denne sva-

rade, att om hans herre ej har några, så har han ej håller; han beklagar endast, att dessa bönder bemött herren på ett ytterst ofint sätt, hvarpå jag ännu i hela församlingens närvaro, pekande på Kassu, sade, att denne var den dummaste af alla. Och därmed fingo de fara sin väg. Zigenaren frågade ännu: „våga vi fara härifrån, behöfva vi frukta för dem“, och fick till svar ett lugnande ord.

Vi hade nu ingen tid att förlora; det gälde ju för oss att så fort som möjligt uppsöka de flydda zigenarsällskapen, förrän de hunnit alt för långt. Vi foro därför bort åt Kauhava till. Hästen hade svårt att springa af trötthet och hunger, men där hjälpte ingenting: zigenarne måste vi hitta, hästen finge gå under hållre än zigenarne sluppe bort till andra trakter, där de skulle berätta åt alla de öfriga, att vi verkligt voro banditer. Komna till skogsvägen, började vi på zigenarsätt taga reda på deras väg. Vi granskade de färskaste spår mycket noga, där voro spår af bara kvinnofötter intrykta i sanden, där var ett hästspår, där ena skon saknades. Vi följde dessa långt bort längs vägen, under det vi utstötte gälla rop efter zigenarne; spåren blefvo otydligare, försvunno, men doko åter upp. Vi hade redan uppnått Kauhava socken, utan att några zigenare hade synts till. Vi fruktade, att vi alls icke mera skulle träffa dem. Plötsligt komma de fram från buskarna inne i skogen, synnerligen glada att återse oss och nyfikna att höra, huru alt slutligen aflupit.

Men där saknades ännu det följe,

som till sist begifvit sig från natt-lägret. Altså vidare med de funna på spaning efter de saknade! Åter följde vi spåren i sanden, åter skreko vi och tjöto. Utanför ett torp i samma socken hittades slutligen zigenarne, ängsliga och uppskrämda.

Nu var man således räddad, nu gälde det att få mat för sig och hästen, hvilket ej var så lätt, som man trodde. Zigenarne gingo från gård till gård, men öfveralt blefvo de bortjagade. Sedan kom jag ensam efter, men med ett ännu sämre resultat. Förgäfves försökte jag i endel gårdar att få köpa några brödbitar; det såg redan ut, som hade det ej funnits annan råd än att så uthungrad som man var bege sig tillbaka den långa vägen till Alahärmäs ogästvänliga socken. Nu var det redan ett och ett halft dygn, som vi ej sett mat och ej sofvit en blund. Vi åkta framåt, kommo åter till en gård; en zigenarkvinna gick in och erhöll till-låtelse för sig och de andra att hvila där en stund. Till min glädje fick jag af värdinnan köpa bröd och smör, äfvensom hafre åt hästen, och så satte vi oss ned i gröngräset och fröjdade oss öfver att igen vara i lugn och få litet mat.

Snart kom värden hem från hö-ängen, såg synnerligen förvånad ut, ej så mycket öfver, att ett så stort zigenarfölje lägrade på hans gård, — dylikt hade han väl ofta förr upplefvat —, men häpen däröfver, att midt i detta sällskap se en person, som ej var af denna främmande folkstam. Så började åter långa förklaringar och utläggningar för att skingra misstankarna,

hvilket äfven lyckades. Snart tog han till ordet och begynte tala om zigenarne, om detta af gud och människor fördömda släkte, och det med en religiös fanatism och en häftighet, som tydligt ådagalade, att han antingen var pietist eller åtminstone starkt påvärkad af denna religiösa riktning. Hvarannan mening var ett bibelspråk, hvarannan en hänsynslös utgjutelse öfver mänsklighetens och världens onda. Zigenarne sutto där lyssnande till detta tal, alt var nytt för dem och kanske — alt obegripligt.

Nu hade vi fått våra timliga behof åter tillfredställda, de fyra hästarna spändes i, och så for man långsamt fram på den dåliga vägen tillbaka till Alahärmä. Då vi kommo bort från bebodda trakter in i den vidsträckt skogen, begynte kvinnorna sjunga äkta zigenarsånger, djupt vemodiga, klagande toner, som försatte hela sällskapet i en melankolisk, drömmande stämning, under det man färdades sakt framåt. Först på den stora slätten tystnade tonerna.

I byn skilde jag mig från zigenarsällskapet efter att ha fått reda på, hvart detsamma skulle bege sig, och reste till kyrkoherden Durchman, som redan hade hört om mitt missöde. På det mest vänliga sätt blef jag mottagen af honom, bjuden först på middag och sedan att stanna öfver natten. Men jag ville ännu på eftermiddagen träffa mina zigenare, och så reste jag i sällskap med stud. Kangas med kyrkoherdens häst på spaning efter zigenarne. Först långt norrut upphunno vi dem. Många gånger hade jag upprepat för stud.

Kangas, att han ej borde följa med dem, för att ej han, som någon gång plägar förrätta gudstjänsten i kyrkan, måtte få obehag däraf. Men han beslöt att följa med just för att visa åt allmogen, att äfven han kunde nedlåta sig att färdas med zigenare, med människor, som kanske mer än mången annan voro värda medkänsla. Det var första gången jag på ett zigenarströftåg haft en bildad person i sällskap. Han sade, då vi återvände, att det var en helt annan värld, ett helt annat lif, ett lif i känslöstämningar, som nu hade visat sig för honom. Långe sutto vi hos kyrkoherden under intressanta samtal, och först midnattstiden lade jag mig, efter ungefär två dygns vaka, till välbehöflig hvila.

Följande dag åter ut till zigenarne, med hvilka jag dröjde ännu ett par dagar i denna egenomliga och intressanta socken. Till alla delar af socknen hade ryktet om Pesolan Kassus tilltag spridit sig, öfveralt visste befolkningen, hvem jag var, öfveralt motogs jag med den största hjärtlighet. Alla utan undantag klandrade Kassu, hvarvid en del glädde sig öfver, att det nu engång torde ha blifvit en ände på hans själfrådighet i många kommunala angelägenheter. Jag hade vunnit en moralisk seger. Personer från helt andra trakter, men i samma socken, ansågo det för en stor skam för hela socknen, att denna skandal just där skulle inträffa, och de kunde ej förlåta Kassu för, att han så svårt blamerat socknens alla invånare, ty det fins knapt något ställe i Finland, där befolk-

ningen har en så utpräglad solidaritetskänsla som här, där alla i lika hög grad ansvara för hvarandra.

Det skulle föra alldeles för långt att här vidlyftigare inlåta sig på frågan om Alahärmäbefolkningens zigenarisering. Det är en vetenskaplig fråga, som skulle fordra vidlyftiga undersökningar af kompetenta personer. Med en någorlunda stor kännedom om zigenare kan man dock om Alahärmäboarna säga, att mycket både i utseende och främst i karaktär bestämdt pekar mot en i aflägsnare tider försiggången blandning mellan zigenare och andra (finnar eller svenskar).

I Pesola by, där jag första dagen jag befann mig i denna socken kunde observera byns hela befolkning, märkte jag knapt en enda individ, som skulle företett ett från den allmänna österbottniska typen afvikande utseende, endast en och annan något mörkare person (ingalunda svart) kunde i sällskapet urskiljas. Men då jag sedan söndag morgon stod utanför kyrkan och lät folket passera förbi mig, visade sig den ena efter den andra hafva ett påfallande karaktäristiskt utseende, så afvikande från den finska typen, att, skulle man ha samlat ihop dessa personer, skulle man aldrig kunnat tro, att man i Finland kan råka på så många människor med ett så sydländskt utseende.

Betraktade man denna folkhop på afstånd, företedde den en brokig bild; alla dräkter i granna, skrikande färger — kvinnornas bjärta, eldgula kjolar gjorde formligen ondt i ögonen.

Alahärmäboarna älska bullersamma nöjen, deras glädje yttrar sig på annat sätt än hos den öfriga finska befolkningen. De äro mycket lifliga, nästan eldiga, deras svarta ögon blixtra oupphörligt; de äro energiska, nästan nervösa i sina handlingar, snabt beslutande, — kan något ej ske eller göras genast, behöfver det alls icke göras; företaga de sig ett arbete sker det med stor energi och ifver, men slutföres sällan, alltid lämnas någonting ogjordt. I religiöst hänseende är denna befolkning likgiltig, nära nog okänslig för religionens milda bud, och för öfrigt i alla lifvets förhållanden kall som is. Utan motiv kunna de taga knifven och hugga till; utan att samvetets röst vaknar, kunna de begå de svåraste brott. I forna

dagar voro de mera kända för tjufnad, först på senare tider för vilda slagsmål. Numera hafva de börjat vinnlägga sig om värden af de afidnes grafvar; fordom sköttes dessa aldrig. De äro stora politiker; den starka känslan af gemensamhet är ett af de viktigaste karaktärsdragen hos dem. Oroliga och lifliga som de äro, resa de gärna omkring, men komma åter tillbaka för att snart igen bege sig på färd. Blir någon rik, uppträder han aldrig som t. ex. en tавastländsk bondaristokrat.

Mycket i Alahärmä-befolkningens egenheter påminner onekligen om zigenarnes. Ju mer jag öfvägar saken, desto mer börjar jag tro på den gamla hypotesen, att denna befolkning värkligen har zigenarblod i sina ådror.

VI.

Innehåll: Fortfarande med zigenare i Alahärma. — Vi frukta en zigenarbandit. — Zigenare utan hemortsrätt i Kortresjärvi. — Likför. mighetslag. Existensmedel. — Fatalism.

Vi sutto i en snygg stuga, alt ännu i Alahärmä socken, i dess nordligaste del, talande med gårdsfolket om de tidigare dagarnas växlande händelser. Ett mindre rum i öfre våningen hade stälts i ordning för mig, där jag sedan satt och lät en i sänder af zigenarne komma in till mig. Befinner man sig i enrum med dessa människor, erfar man alltid mera, än om man talar med dem i hela följets närvaro; då äro de mera rädsla, isynnerhet för de äldre i sällskapet och i allmänhet mindre förtroendefulla. Huru väl man än känner personerna, var dock hos en del af dem den långt utvecklade hemlighetsfullhet i ögonen fallande, som de ådagalade icke endast mot mig, utan äfven mot min följeslagare; men satt man allena med dem inom fyra väggar, lyckades det alltid äfven med de mest förbehållsamma att få ett samtal i gång, i hvilket med ens deras innerst förborgade hemligheter framträdde som en naturlig sak. Redan många år tidigare hade jag gjort den iakttagelsen, att det ej var skäl att i närvaro af alla göra anteckningar ty då hände det ofta, att resultatet var

intet eller också aldeles otillförlitligt. Men att hålla i minne allt, hvad man på en eller ett par dagar erfor, var en omöjlighet, och därför blef det nödvändigt att stundom ha ett rastställe, där man ostörd kunde sitta och skriva. Ett sådant ställe var detta.

Många dagar hade förgått, sedan jag senast antecknat något och nu togs skadan igen. Först gälde det att skriva upp de zigenarsånger, som jag förr ej hört. Detta tog ganska lång tid, emedan alla de, som kunde sjunga, i tur och ordning fingo träda in.

Där kom in i rummet en zigenarkvinna Amanda Sjöberg, som varit med redan på Alajärvi- och Kuortane-exkursionerna. Hon var en af de mest sympatiska af alla vi råkat; hon hade ett angenämt yttre och ett synnerligen städadt, mycket tillbakadraget sätt. Hon hade besökt några klasser i folkskolan och egde sålunda en viss bildning. Men allt sedan hon lämnat skolan, hade hon ej haft en bok i handen, eller skrivit ett ord. Med tårar i ögonen berättade hon nu sin förtviflade ställning; hennes man Långström, en zigenare från Uleåborgs län, hade blifvit

dömd för rån och uppgifvande af falskt namn och var fängslad. Jag kände till saken och kunde nu meddela henne, att mannen redan blifvit transporterad från Vasa ransakningsfångelse till Sörnäs. Hon hade nu anslutit sig till fadern och följde honom öfveralt, dit han gick, men de voro alla synnerligen fattiga, och endast med möda lyckades de tigga åt sig det nödvändigaste för att uppehålla existensen. Den häst, som mannen kvarlämnade efter det han blifvit häktad, hade hon ännu i sin ego, och nu skulle hon sälja den för att sålunda få litet medel för sitt uppehälle. Men då detta toge slut, huru skulle hon då kunna förtjäna, och hvarvt skulle hon taga vägen? Synnerligen mycket handarbete kunde hon ej hinna med, ty hon hade ett litet barn, som fordrade en ständig skötsel.

Medan vi sålunda sutto där, hörde vi, att någon körde fram på gården; då vi sågo ut, märkte vi, att det var ett nytt zigenarfölje, som anländt. Det såg ganska besynnerligt ut, en utmärkt häst framför ett godt ekipage, bakom hvilket ännu ett annat var fastbundet; inne satt en välklädd zigenare med sin hustru, som bar en brokig dräkt och väldiga örhängen i ständig svängning fram och åter; framför satt en liten gosse, klädd i de förfärligaste trasor, och bakom ännu en halft fullvuxen, lång, vacker gosse. Det var Moses Palmroth från Vetil, som nu var på väg hem från en resa i de svenska socknarna, där han gjort stora hästaffärer. Denne med hela sitt följe kom upp i mitt

rum, tilltalade mig på svenska, Vörå dialekten (första gången jag talat svenska med en zigenare), och så sutto vi där med kaffekoppen åter framför oss och talade. Palmroth är en af de rikaste zigenare i landet, öfveralt aktad; han gör stora affärer med hästar, hvilka han hämtar hit norrut ända från Österbottens sydligaste socknar.

Efter de egendomliga dagarna vi tillbragt i Alahärmä socken, styrdes kosan norrut. Vi hade redan varit tillsammans med Vetil och Kortesjärvi zigenarne; nu på vägen norrut skulle vi då främst besöka Halsozigenarne. Öfveralt hvar vi färdats fram, hade ju zigenarne med ett undantag när bemött oss vänligt, men öfveralt hade de också varnat oss för en, hvilken var fruktad och hatad öfver hela landet. Han var hemma från norra delen af Vasa län, och man antog, att han vid denna tidpunkt skulle befinna sig i Halso. Det var en storbandit, en karl, som hvarän han färdades fram uppträdde på det mest hänsynslösa sätt mot allmogen, liksom mot zigenarne, en karl, som föröfvat de största stölder, för hvilka zigenare öfverhufvud hafva blifvit kända, som rymt från häktet i Kuopio, men af länsman Hägglund i Kauhava åter blifvit gripen. Sedermera hade han dömts till lifstids-tukthus, där han lefvat i öfver 20 år, men hvarifrån han iföljd af en olycka, som lemlastat honom, blifvit benådad. Han befann sig nu på fri fot, ströfvande land och rike omkring och mer än någon annan bidragande till att förringa hela zigenarslaktets anseende hos landets befolkning. Alla zigenare

känna honom, ingenstädes har han medhåll, alltid drar han fram knifven eller revolvern, och nu skulle vi komma till de trakter, där man antog, att han skulle vara. Det var därför ej i någon synnerligen lugn sinnesstämning vi foro framåt. Men vi sågo honom ej, och hade vi gjort det, skulle mötet med en sådan person ej ha aflupit väl, det hade alla sagt, och det insågo också vi.

Ett af de sällskap, som voro tillsammans med oss i Alahärmä, följde med oss framåt, de öfriga hade vändt om och rest söderut. Här var en ung fullvuxen karl, vid namn Herman Lindeman, som mer än någon annan visat sig skygg, tystlåten och oåtkomlig. Hvad han egentligen fruktade, var länge för mig obegripligt; trodde han, att jag skulle göra honom något ondt, eller hade han dåligt samvete efter något måhända begånget brott? Först nu sades det mig, hvarpå hans oro berodde. Det var, emedan han ej egde några papper, han var fri som fågeln i luften, och därför så skygg, att han vid åsynen af en person, som han kunde antaga vara en tjänsteman, gömde sig i skogen och vid minsta ljud tog sig i akt; det var äfven han, som först flydde bort till skogen, efter det jag blifvit haktad. En äldre zigenare Sjöberg i samma sällskap sade mig, att Lindeman skulle ha blifvit döpt och till och med en t d varit kyrkskrifven i Kortesarvi socken. men numera utstruken, hvarför han ej håller funnits upptagen på några uppådslängder, och nu var han redan långt öfver 21 år. Den gamle zigenarens berättelse här-

om föreföll mig så egendomlig, att jag beslöt vika in på prästgården för att få reda på, huru därmed förhöll sig, och gubben hade rätt. Gossen hade varit döpt och kyrkskrifven i nämnda socken, men en tidigare kyrkoherde A. hade utan vidare strukit ut hans, äfvensom hans tvänne bröders namn, hvilka från början ej hade bort komma dit, ty dessa voro oäkta söner till en zigenarkvinna från Etseri, hvilken under hela sin senare lefnad uppehållit sig i Kortesarvi. Lifligt önskade Herman Lindeman, liksom hans bröder Kalle och Elias att åter få inträda i församlingen, där de varit ända till 1890-talet; de önskade detta för att ej behöfva lefva i ständig ångest. Men då jag framstälde denna Herman Lindemans anhållan för kyrkoherden Troberg, menade denne, att det vore omöjligt för honom att återinföra honom och hans bröder i böckerna, och att församlingen antagligen ej skulle mottaga dem. Huruvida han numera blifvit skrifven i Etseri församling, där han ännu aldrig varit, vet jag ej, men antagligt är, att han får lefva hela sitt lif som under de senaste åren, utan hemortsrätt och i ständig fruktan för att komma i häkte — oskyldig och utan eget förvållande.

Medan jag betann mig hos kyrkoherden Troberg, sutto zigenarne på landsvägskanten ett stycke därifrån. Landtpolisen reste förbi och märkte zigenarne, hoppade ut från åkdonet, rusade mot min zigenare och rot till på ett brutalt sätt: „hvad har du, zigenare, här att göra, hit med pappren“. Då min zigenare svarade, att han reser med en herre, som för tillfäl-

let befinner sig i prästgården. och som har passen, lugnade sig polisen och begaf sig i väg. Herman Lindeman åter vågade ej efter denna händelse resa bort, förrän han fått af mig ett intyg på, att han följt mig från Alahärmä till Korteshjärvi, och med det begaf han sig tillbaka, ängslig för att bli gripen och sorgsen öfver att fortfarande nödgas lefva samma skygga och vilda lif.

Det finnes för öfrigt i vårt land många zigenare, som ej hafva hemortsrätt. Sådana hade redan tidigare anträffats, och senare råkade vi på åtskilliga, som hvarken voro döpta, kyrk- eller mantals-skrifna, fullständiga hedningar och så okunniga, att de ej visste mera af världen, än hvad de på sina sröttåg hört och sett.

De äro födda i Finland, men de äro ingenstädes hemma. Några af dem hafva varit fängslade för något begånget brott, och under fångenskapen hafva de blifvit döpta och lärt sig ett och annat; möjligt är, att någon af dessa beklagansvärda individer skulle ega kraft att under den kommande lefnadtiden försörja sig genom redligt arbete. I allmänhet eger detta ej rum, utan fortsätta sådana zigenare, som varit fängslade, efter fångenskapen sitt kringirrande, lättjefulla lif, under hvilket de kanske snart åter dragas i frestelsen att begå en olaglig handling och sålunda igen komma fast. Regel är, som sagdt, att en åter frigifven zigenare ytterst sällan använder den lärdom, som blifvit honom meddelad, ty dessa frihetsluskande människor finna den högsta möjliga glädje och lycksalig-

het däri, att de åter få hänge sig åt sitt kringflackande lif. De hata fångenskapen till den grad, att de till och med med förakt blicka tillbaka på det, som de lärt sig i densamma. Men det finnes undantag från denna regel, det finnes sådana personer, som verkligt önska förändra sitt lif, ehuru detta är svårt, ty nästan öfverstigliga hinder ställa sig i deras väg. Jag har nu i mina tankar speciellt en, som nyss sluppit fångenskapen och har goda ansatser att bli en redlig människa, men hvad skall han göra, då han ej har någon hemortsrätt och ingen vill taga emot honom i sin församling, hvad annat än fortfarande flacka omkring från trakt till trakt och kanske snart bli inspärrad som lösdrifvare?

Ett af de starka band, som så sammanhålla zigenarne, att de alltid färdas tillsammans, är släktkärleken, den som förenar dem till ett helt, till ett folk för sig; det är den, som ofta drifver de mindre grupperna på längre eller kortare färder att söka upp hvarandra. Alla böra vara likformiga, alla böra lefva samma lif, tåga omkring, ingen får arbeta. Denna likformighetslag har en mäktig kraft att sammanhålla individerna, så mäktig, att den nära nog omöjliggör hvarje försök af en zigenare att skilja sig från familjens, från stammens kringflackande och obeständiga lif. Och ve den zigenare, som vågar bryta mot den, han går ett hårdt öde till mötes. De fall äro nära nog otaliga, i hvilka zigenare, som försökt lefva ett annat lif än ett zigenar-lif, blifvit lockade tillbaka till fa-

miljen, och där ej lockelserna hjälpt något, där ha affällingarna fått pröfva på en grym och sträng behandling, — ja till och med blifvit lemlästade.

Mina tankar föras till dessa förhållanden af en händelse, som jag här vill omtala.

För några år sedan inträffade det, att ett zigenarfölje kom till en förmögen bondgård i Kortesejärvi socken, hvarest några af dem hade tillegnat sig en del småsaker. I förbittringen häröfver slängde värden yxan mot zigenarhoppen; den träffade en 16—17 årig gosse i foten, så illa att hälen skars sönder, och endast flisor hängde kvar. Zigenarne rymde bort. Värden blef så ångerfull, att han genast begaf sig till länsmannen för att angifva sig själf och låta häkta sig. Länsman Wikman kunde själfallet icke häkta honom, men sade, att han borde resa efter zigenarne och föra den sårade gossen till närmaste läkare; så skedde, och gossen fördes till Lappo, där han vårdades på bondens bekostnad. Då gossen tillfrisknade, tog bonden honom till sig som son i huset. Men hvad hände? Zigenare syntes ofta på gården, de kommo dit i stora flockar för att locka bort gossen, och det lyckades dem: han hade ej varit ett år ännu på nämnda ställe, då han rymde därifrån. Detta resultat hade zigenarne åstadkommit sålunda, att de lämnat en häst åt gossen, hvilken han skulle föra till en marknad för att byta ut den mot en annan och sedan göra vidare af färer. Lockbetet var så frestande, att gossen blef på den vägen och alt fortfarande lefver zigenarlif

Bonden greps mycket djupt af att han fick röna så liten tack för sin goda handling. Några år därefter inlat han sig i vågade skogsaffärer och gjorde konkurs. Han tror alt ännu, att denna olycka är en följd af de hämdlystna zigenarnes besvärjelser. Vidskepelsen är stor i Finlands bygder, särskildt när det gäller zigenare.

De utvägar, som zigenarne hafva för att kunna existera utan att arbeta, äro mångahanda. Det har redan tidigare framhållits, att en zigenarkarl ej arbetar. Endast kvinnan sysslar med familjens löpande göromål och något handarbete. Det är sålunda en rätt stor egendomlighet, att zigenare dock finna medel för att uppehålla sin existens. Ett af hufvudvilkoren för att zigenare skola trifvas i ett land är, att folket ej skall stå högt i kultur; folket bör vara vidskepligt, det bör antingen tro på zigenarnes trolldoms- och spådomskonster eller också frukta för deras hämd. Detta senare är det vanliga fallet i Finland. Det är rätt mycket, som zigenarne kunna samla ihop genom att gå omkring och spä eller tigga, hvilket alt kvinnorna göra. Äfven genom kvacksalveri, som hvardera könet bedrifver, förtjäna zigenarne rätt bra. Männens ekonomiska ställning betingas åter af personens förmåga och skicklighet att göra goda hästaffärer. Hvarje zigenarkarl är hästskojare; redan i sin barndom nppfostras han därtill af de äldre, och hans skicklighet växer med åren. Att härvid icke alltid ärliga medel användas, bör man ej så mycket förvåna sig öfver, då själfva hästaffären i allmänhet är af

den beskaffenhet, att den, äfven hos andra än zigenare, nästan alltid ger tillfälle till mer eller mindre oskyldigt rackeri.

Hästölderna däremot spela i allmänhet ej någon synnerligen stor roll i zigenarnes ekonomi. Visserligen begås sådana årligen, ehuru icke så ofta som man plägar tro. Hufvudsakligen är det genom hästbyte, som zigenarne förtjäna pengar. Som ett ganska löjligt exempel på dylikt, vill jag här nämna ett fall från en af Finlands kuststäder, där zigenaren Enroth gjorde en affär, som i liflig hågkomst ännu fortlefver bland många zigenare. Affären hade följande förlopp. Enroths häst var dålig, men han lyckades byta den med herr X. mot en god, hvarvid Enroth ännu fick 200 mk emellan. Bedrägeriet upptäcktes snart, men zigenaren var redan försvunnen. Öfveralt sades det till, att när Enroth kommer, skall han bli grundligt piskad. Efter någon tid uppenbarade han sig, hvarvid han föll på knä och bad om förlåtelse. Herr X. frågade honom nu, om han hade en bättre häst i stället, hvarpå han jakade; han fick då köra fram sin häst för att visa den, och byte kom till stånd, hvarvid Enroth ännu fick 70 mk emellan. Det egendomliga i denna affär var, att Enroth återfick sin dåliga häst och X. sin förra, som han ej igenkändt. Zigenaren hade sålunda på en kort tid förtjänat 270 mk och behållit sin egen häst. Först många dagar efter det sista bytet igenkändes den häst, som X. slutligen återfick —. Äfven min zigenare lyckades, efter det han återvändt från vår långa resa, på ganska kort tid gö-

ra stora hästaffärer, på hvilka han förtjänade flere hundra mark.

Arbeta få zigenarne såsom sagt ej; det är förbjudet af stammen. Detta förbud är en familjelag, som ej får öfverskridas och som sammanhänger med deras ytterliga fatalism. Zigenarne tro, att alt i deras lif står skrivet i ödets bok och att alt är förutbestämdt. De äro fullt öfvertygade, att de äro skapade att rastlöst irra kring världen, och därför anse de sitt arbete vara utan välsignelse, utan frukt och ändamål. Denna djupt inrotade åsikt förefinnes äfven hos bönderna, grundad på en religiös öfvertygelse. Öfver alt hör man, att zigenarne härstamma från Kain eller Cham. Därför kan och får zigenarnes lif ej vara annorlunda än det nu är. Här af kan man äfven få en viss förklaring på, hvarför fatalismen hos våra zigenare är drifven till sin spets. Fatalister kunna de ha varit redan från början, men de hafva dessutom uppfostrats därtill af den finska bonden.

Då nu zigenarne tro, att det kringflackande lif de lefva, är af ödet bestämdt, får för deras högt utvecklade frihetsträngtan alt annat gifva vika. För den vågar och uppoffrar zigenaren alt. Kan han, då han gripes, göra sig lös, om ock med mord, tvekar han ej ett ögonblick att begå det. Där han ser våld ändamålslost, fogar han sig i sitt öde. Bli han dömd till fängelsestraff, afsitter han detsamma med en viss grad af resignation. Enda trösten är att bli fri, — så tort sommöjligt åter fri. Redan den obestämda fångenskapstiden är hans största plåga. Enda utvägen är rymning. Det förfärligaste, som kan drabba en zigenare, är listidsfängelse.

VII.

Innehåll: Bland zigenare i Halsö. — Besök hos hemmansegaren, zigenaren Moderus. — Zigenarspråket — Hemligheten därmed.

Någon vecka efter det vi lämnat Alahärmä, anlände vi till Halsö sockens kyrkoby. Medan vi sutto på gästgifveriet, kom en nämndeman in och sade, att han just kommit från ett sällskap zigenare, som logerade i en bondgård, — han hade varit där för att stämma in en af dem för en obetald skuld.

Vi begåfvo oss omedelbart dit, trädde in i stugan och satte oss på bänken. Det blef ögonblickligen oro i läget. Zigenarne voro just sysselsatta med kaffedrickandet. Vi hade knapt hunnit träda in, då en gammal gumma på zigenarspråk säger åt en gosse: „spring fort bort till skogen och göm dig väl, de komma för att häkta oss“, och gossen sprang sin väg. Den ena efter den andra säger: kalo hin, han är zigenare, betraktande min följeslagare. En gosse kommer in i stugan och alla ropa: „spring bort“. Slutligen säger en kvinna, som hela tiden fixerat oss: „de tyckas förstå vårt språk“, och nu yppade vi allting för dem, och de blefvo genast våra vänner. Nytt kaffe kokades, och de bortsprungna kallades in, synnerligen förvånade öfver, att ingen fara var för handen.

De flesta af dess zigenare hette Svart, hemma från Halsö; de äro de längsta och ståtligaste i hela Finland. Där voro vidare några hemma från Uleåborgs län, andra från mellersta Finland. Det var ett stort sällskap, som här sammankommit, ett sällskap, där samtliga personer voro förenade genom släktskapsband.

Hela vår vistelse bland dessa zigenare blef särdeles angenäm, ty personerna voro mycket tillmötesgående och vänliga mot oss. De hjälpte oss på allt sätt, karlarna skoöde hästen, kvinnorna tillredde mat och virkade spetsar, som förärades mig. Det var rörande att se, med hvilken ömhet och kärlek de äldre behandlade barnen. Den gamla gubben Svart kunde sitta timtal, sysselsatt med att leka med de små, bland hvilka särskildt en omkring sex år gammal gosse utmärkte sig genom ett sällsynt vakkert ansikte, — han hade kunnat tjäna som modell till den vackraste tafila.

Den andra dagen jag var i dessa zigenares sällskap, kommo några in i det rum, där jag satt, stängde till dörren, på det gårdsfolket ej skulle höra deras tal, och så framstälde de för mig en lång skil-

dring om deras mödosamma lif, hvilken slutligen utmynnade i en anhållan, att jag skulle försöka göra någonting för att hjälpa dem. Här voro många, som ej egde hemorts rätt, ej häller voro kyrkskrifna. Dessa önskade nu, att jag skulle göra något för att afhjälpa detta. Det var gripande att se, huru djupt förnummen denna deras innersta önskan och längtan var, men hvad kunde jag därvidlag göra, hvad annat än säga, att jag står maktlös.

Efter att ha vistats ett par dagar i Halsö, toro vi den långa sträckan genom Lestijärvi och Toholampi till Ylikannus socken utan att träffa en enda zigenare. Men redan i Toholampi hörde vi, att en zigenare skulle ha bosatt sig i Ylikannus. Detta visade sig verkligen vara fallet. Zigenarens gård låg invid den stora landsvägen; och då vi en söndag morgon körde fram, hade zigenaren Adolf Moderus just hemkommit från Gamalakarleby och stod nu vid porten blickande på oss med en granskande min. Då vi voro vid hans sida, sade han endast „romanschel“ (zigenare) åt min följeslagare, fick ett jakande svar och var nu idel glädje öfver att hos sig kunna se en stamfrände. Han hade redan på långt håll observerat oss och märkt på sättet att färdas, på sättet att köra och på åkdonet, att vi voro — zigenare. Då han fick förklaringen på mitt zigenarskap bjöd han mig genast stiga in, tillsade hustrun att koka kaffe, och nu var man således åter i sällskap med sina länge saknade vänner.

Mannen, hustrun och bägge sö-

nerna, som sutto i stugan, skilde sig betydligt från alla dem vi ditsittills sett, ty de voro rika. De hade köpt detta hemman något år förut. Men därför att de egde ett hemman, bör man ej anse, att de voro bofasta, ty det äro de lika litet som alla de zigenare, hvilka vi tidigare under resan hade träffat. Zigenarnaturen förändrar sig icke, den är sig lik under alla förhållanden. Att denna familj Moderus på något sätt skulle bemöda sig att bruka jorden, kommer icke ifråga — zigenare syssla nära nog aldrig med jordbruk. Moderus hade visserligen några mindre åkertäppor invid byggningen, men de brukades af finska bönder, under det att egaren reste omkring och sysslade med hästskoj. Här liksom på alla de andra ställen, där zigenare äro jordegare, ställa sig nästan oöfverstigliga hinder i vägen för dem att egna sig åt jordbruk; ty att en zigenare skall ega jord, kan en finne aldrig fördraga, han bemödar sig till det yttersta att göra zigenarens tillvaro så svår som möjligt. Också här hade grannarna söndrat gränsgärdet och kört sina kor in på zigenarens ängar. De hade dessutom förbjudit zigenaren att gå och köra på en väg, men själfva ansågo de sig nog ha rätt att vandra hvar som hälst på zigenarens mark. Ännu hade det ej inträffat, att bönderna här, som i Savolaks, hade dödat zigenarnes kreatur, men Moderus hade ju ännu så kort tid varit på orten. Man kunde redan se, att framtidsutsikterna ej voro altför ljusa.

Medan vi sutto där inne i den i alla hänseenden snygga stugan, kommo zigenarens döttrar hem

från en promenad. Söndagen till ära hade dessa unga flickor klädt sig i högtidsdräkt, i hvitt och rödt. Ehuru de ej voro vackra företedde de med sina rena, oblandade zigenarfysionomier, likväl ett ganska täkt utseende. Det första de hade att berätta var, att grannens alla får voro på deras åker; de hade försökt köra bort dem, men ej lyckats därmed.

Då Moderus flyttade hit från Sievi, tyckes han ha fattat beslutet att här i sin nya hemsocken göra sig så välkänd som möjligt. Han gick till skriftskolan — hustrun var redan konfirmerad -- och lät därefter viga sig med henne. Han har städse visat en stor punktlighet i betalningen af utskylder och räkningar.

Jag har velat gifva denna korta skildring för att med den visa, huru en zigenares lif gestaltar sig, om han skall lefva under samma förhållanden som den bofasta finska befolkningen; personen är hemmansegare, men hans lif är samma kringströfvande, obestämda hästskojarlif, det kan han ej lämna.

När jag nu hade färdats genom vida trakter af landet och därunder träffat hundradetal zigenare, så kunde jag göra den slutsatsen beträffande de finska zigenarnes språk, att detta ingenstädes föret någon väsentlig skiljaktighet. Alla fullvuxna, kringvandrande äkta zigenare känna detta språk, ehuru några icke tala det bra. Finskan måste dock anses vara våra zigenares modersmål, det är detta språk som barnen tala, och i regeln läres zigenarspråket först vid ungefär 10 års ålder.

Samtalsspråket mellan mig och

zigenarne var nästan alltid finska, af den orsak, att både zigenarne och jag hade mycket lättare att yttra oss på nämnda språk, och äfven iföljd däraf, att zigenarspråket är mycket fattigt, särskildt på ord för abstrakta begrepp. Jag hade slutligen så instruerat min följeslagare med afseende å frågor, som han skulle ställa till zigenarne, att jag oftast ej behöfde annat än lyssna till de diskussioner, som hans frågor föranledde, och vid dylika vidlyftiga samtal på zigenarspråket fick jag just genom att icke blanda mig i samtalet, utan tiga och lyssna, reda på mera än om jag hade deltagit i diskussionen.

Af alla de språk, som för närvarande talas på jorden, är zigenarspråket det, som mest liknar sanskrit. Såväl hvad beträffar ord-fogningar, rotord och former, härstammar det från det ryktbara sanskrit. Det finnes hundratals ord, som äro nästan oförändrade, antingen sanskritord eller ord, hörande till pali, prakrit, sindhi, darda och hinduiska språken. Det är en den sällsammaste företeelse att i dessa kringstrykande människors språk nära nog i hvarje mening påträffa ord, som i stolthet kunna mäta sig blott med Indiens beundrade sanskrit. Endast dialektolikheter skilja de särskilda ländernas zigenarspråk från hvarandra; i hufvudsak är språket öfveralt detsamma.

Hvad för öfrigt den finska zigenardialekten beträffar, har den, trots en mängd svenska lånord, bibehållit sig i en ovanlig renhet, jämförd t. ex. med den norska, svenska eller den ryska. Känner man den finska zigenardialekten

och använder man de rena zigenarorden i stället för de svenska lånorden, innehar man vidare kunskap om folkets språk, så kan man meddela sig med zigenare i nära nog alla land. Det enda ställe, där jag ej lyckats göra mig förstådd, och där jag af zigenarnes språk ej begripit mer än ett och annat ord, är Egypten. Bättre hafva samtalen lyckats i Spanien och Algier, i hvilka länder det till och med ett par gånger inträffat, att zigenarne, synnerligen förvånade, frågat mig, om jag verkligen hörde till deras stam. I Spanien var en zigenare i tre dagars tid min förare. Svårare begriplig är den tatariska zigenardialekten, som talas i hela Kaukasien och på Krim, likaså den, som talas i de baskiska provinserna, beroende därpå, att en mängd lånord blifvit upptagna på det ena stället från tatariskan, på det andra från baskiskan, hvilka språk tyvärr varit fullkomligt obekanta för mig. De grekiska, turkiska, serbiska, bulgariska och mährisk-böhmiska zigenardialekterna äro åter vida lättare, emedan de äro väl bibehållna. Lättast begripliga äro de tyska, polska, ryska och italienska zigenardialekterna. Den engelska tyckes, att döma af den vetenskapliga litteraturen, vara mycket lätt.

För ett kastfolk som zigenarne är ett hemligt språk af stor betydelse. Det är hufvudsakligen detta *romannitschib* (zigenarspråket) som hållit zigenarne samman, så att de icke i tidernas lopp hafva gått upp i de folk, bland hvilka de färdats, utan ännu den dag som är utgöra ett eget samfund.

Det land, där zigenarspråket

hufvudsakligen borde studeras, är Indien, detta folks hemland, men där hafva forskarna till den grad blifvit vilseledda, att en ofantlig oreda uppkommit och den dunkla frågan blifvit ännu dunklare. Öfveralt kunde zigenarne många språk, och för forskarne i Indien hafva de uppgifvit som sitt språk alltid ett annat än zigenarspråket. Af de särskilda forskarnes ordförteckningar kan man se, att zigenarne ständigt försökt vilseleda de frågande genom att uppgifva mycket vidunderliga ord och uttryck, som de för tillfället själfva uppfunnit. Samma är förhållandet med alla andra notiser om zigenare, som de själfva meddelat, de motsäga hvarandra till den grad, att det är svårt, ja omöjligt att veta, hvilka uppgifter i litteraturen äro de riktiga. I de hvarandra så motsäggande åsikterna hafva vi det bästa beviset för, huru outgrundliga zigenarne i själfva verket äro.

Jag vill för att ännu belysa denna sak meddela, huru den svenska zigenardialekten blifvit känd. En stortjuf af svensk börd, inspärriad i fängelset i Upsala, mördade vaken och blef dömd till döden. Han inlämnade till öfverheten en af honom skrifven ordförteckning till det fantespråk, han lärt sig af zigenare. Mannen vägrade därefter hårdnackadt att inlämna ansökan om benådning, ty han fruktade att bli för till döds pinad af dem, hvilkas hemlighet han förrådt. Denna ordförteckning är alt härintills det enda man känner om de svenska zigenarnes språk. Den tukthusfånge i Danmark (Viborg), som medde-

lade Dorph det hemliga språket, blef, kort efter det han blef satt på fri fot, ihjälslagen af sina kamrater, för att han icke lydt deras lag.

De finska zigenarne äro alltid villiga att lära andra zigenare språket, men de meddela endast ett mindre antal ord, vanligen mycket allmänna sådana, och därmed är det slut med lärdomen. På min färd träffade jag en herre, som upptecknat några zigenarord, han nämde, att han lofvat gifva en mark för hvart ord, som kunde tillfogas förteckningen. Han hade blifvit narrad alldeles liksom jag i början af mina zigenarstu-

dier. Där funnos nämligen ord, som alls icke betydde det han frågat, utan något helt annat; bland annat hade de uppgifvit för *människa* ordet för *f.n.*

Jag har bevarat alla mina tidigare anteckningar om det finska zigenarspråket, och det är nu särdeles intressant att se, på hvilka olika sätt zigenarne lyckats narra mig, hvilka besynnerliga ord och uttryck de lärt mig. Ett dylikt hemlighetsmakeri från zigenarnes sida rakte i många års tid; de hade liksom sammangaddat sig mot mig i lögn ~~mot mig~~. Nu däremot är förhållandet alldeles förändradt.

VIII.

Innehåll: Till Uleåborg. — Modet sviker. — Resan afbryts. — Finnarnas aversion mot mig och orsakerna till dem.

Då vi kommo in i Uleåborgs län, fingo vi erfara det ena obehaget efter det andra, och vår färd blef alt annat än angenäm i denna del af landet. Vi sökte zigenare öfveralt, där vi foro, men funno ej en enda; de hade alla dragit sig norrut till ödemarksgårdarna i nordliga Finland och Lappland, dit de årligen färdas under höbärgningstiden. Det var redan medlet på augusti, och man kunde antaga, att de voro på hemväg, men vi sågo som sagdt ej till någon. I Haapajarvi socken inträffade en humoristisk episod, i det en gårdsegare noga undersökte vårt ekipage och alt hvad det innehöll för att få reda på, huru mycket vi hade stulit.

Åtskilliga smärre vedervärdigheter med bönderna inträffade äfven senare, och slutligen fingo vi upplefva vår hemskaste natt i en gård, där vi tagit in, och där värden utmärkte sig genom en hänsynslös oförskämndhet. Vi skulle ha rest bort därifrån under den kalla, mörka regniga natten, men jag riskerade det ej. Det var ett helt arbete att öfvertala min zigenare att stanna och icke rymma. Skulle man här blifvit häktad, skulle det varit mindre obehagligt

än att vara hotad med döden och få vaka hela natten vid öppet fönster, beredd att hvilket ögonblick som hälst hoppa ut och sedan gömma sig någonstädes. Under de obehagliga scenerna hjälpte inga förklaringar, passen, som visades, tjänade till ingenting, de slängdes föraktfullt åt sidan af bönderna, som högljudt skreko, att de voro förfalskade. Zigenaren stod hela natten på vakt. Lyckligtvis sluppo vi undan med blotta ångsten, och på morgonen reste vi med god fart bort från detta förhatliga ställe. Vi åkte så fort hästen förmådde springa, ty vi fruktade att vår fiende skulle förtölja oss. I verkligheten for han också samma dag den långa vägen till Uleåborg, endast för att spana efter oss. Då jag befann mig i Uleåborg, erfor jag, att äfven länsmanen hade ställt sig på böndernas sida gentemot mig. Men jag var nu en gång ohjälpligt en misstänkt person, förföljd af bönder, länsman och slutligen äfven fiskal.

Då bonden anko till Uleåborg, begaf han sig till fiskalen för att anmäla, att en misstänkt person med namnet Thesleff antingen redan fans i Uleåborg eller snart anländer dit, och så begaf han sig

åter hem, stolt öfver, att ha utfört en så berömvärd handling. T. f. fiskalen var på väg till mig för att taga reda på, hvad jag var för en bandit, mötte emellertid en bekant på gatan, som sade, att saken var fullkomligt klar, och vände om. Då denna händelse en kort stund därefter kom till min kännedom, begaf jag mig omedelbart till t. f. fiskalen och presenterade mig som den stora banditen.

Häst, kärra och zigenaren hade jag redan med tåg skickat hem. Skjutshäst hade jag beställt för att ensam resa vidare, då jag erfor den sista obehagliga öfverraskningen. Modet svek mig, tålmodet brast, och jag måste lämna alt och resa bort, för att om möjligt senare, under gynsammare förhållanden fortsätta färden.

Omkring åtta veckor hade vi varit på väg och hade under den tiden tillryggalagt circa 2,000 km, inberäknadt alla de otaliga krockar, vi måst göra först för att hitta zigenare och därefter för att färdas med dem långt från de stora trafiklederna. Aldrig förr hade känslan af frihet gjort ett så mäktigt intryck, som efter denna färd. Då jag äntligen satt hemma, medveten om, att hvarken bönder eller andra förföljde mig, spionerade och jagade efter mig, då först började jag till fullo uppfatta innebörden af en människas personliga frihet; det var en lättnadens suck jag drog, då jag visste mig vara i säker hamn och omgifven af trogna, tillförlitliga människor.

Låter jag nu de särskilda detaljerna från denna färd träda fram för mitt minne, erhåller jag en

bild, mörk i all sin råa värklighet, mörk hvad beträffar zigenare såväl som finska folket, en bild i svart, ty på denna färd hade jag företrädesvis fått se de sorgliga sidorna af lifvet i Finlands bygger, i regel besökte vi ju endast de fattigaste och eländigaste gårdarna, sådana, dit sällan en glädjens ljusglimt tränger. Sorgligt var flerstädes folkets lif, särskildt där, hvar dryckenskapens och sjukdomars följder i högre grad gjorde sig gällande.

Under mina tidigare resor och vandringar i Finland hade det intryck allmogen lämnat varit vida fördelaktigare än det jag nu fick, jag tyckte, att jag nu hade ett annat folk framför mig, nu, då det visade endast de dåliga sidorna. Det förefaller mig mer och mer antagligt, att knapt någon röre mig, som rest genom landet och iakttagit folket, antingen under vetenskapliga forskningar eller turistfärder fått ett intryck, som varit så ofördelaktigt, som det jag fick. Men kanske är folket dock ej så dåligt, som det nu visade sig, kanske denna råhet är en ensidig yttring, som nu framträdde som hufvudkaraktärsdrag, kanske det i grunden är bättre.

Jag har öförsiktigt i denna skildring förbigått åtskilliga yttringar af folkets gemenhet. Där hvar bönderna märkte, att de ej lyckades nog reta upp mig, som redan var van vid en dylik behandling, där togo de omåttliga pris för de brödbitar och den mjölk, som de motvilligt lämnade mig. Det behöfdes tålmod och lugn, det behöfdes resignation under ett dylikt röfvarlif, ty mitt

lif blef slutligen ett sådant, icke mera ett zigenarlif. Och det var ofta min största önskan att blifva tagen för zigenare, och icke för röfvare, ty då skulle jag redt mig mycket bättre, — hade jag helst haft färg att måla mitt hår svart och min hy brun! Färdades jag med ett större zigenarfölje, tog jag in där, hvar det fick nattkvarter. Zigenarne taga nämligen alltid in på sådana ställen, där de veta, att de bli mottagna, men där var jag ofta mycket illa ansedd, trots alla förklaringar och utläggningar. Färdades jag åter på tumanhand med min zigenare blef det ofta ännu svårare.

All denna böndernas aversion mot mig härledde sig endast där-af, att jag färdades med zigenare, med detta af Gud och människor fördömda släkte, därför måste jag i böndernas tanke vara en person, som sjunkit ned till samhällets lägsta lager en förkommen varrelse, en storbandit. Öfveralt samma idékombination, beroende kanske minst på tanken, att de zigenare, i hvilkas sällskap jag befann mig, verkligt skulle varit banditer, utan nästan uteslutande i följd af den a priori antagna föreställningen, att zigenarne bilda ett fördömdt släkte, — altså ett religiöst motiv. — Därför blifva zigenarne ständigt utsatta för hån och förakt. Ingen barmhärtighet kommer dem till del.

Rashatet förefinnes äfven hos zigenarne, men i förening med en känsla af stolthet öfver sin egen nationalitet, en känsla af upphöjdhets öfver vanliga, förhatliga människor. Buros eller gadsche betyder bonde, allmoge och uttalas

alltid med en ton, som uttrycker en förhatlig tanke, de äro ord, som ej ljuda väl i någon zigenares öron.

Ju mera jag kom in i zigenarlivets små detaljer, ju mera jag själf fick erfaras och upplefva, dess bättre och tydligare började jag fatta detta nära nog öofvervinneliga nationalhat mellan zigenare och finnar, och jag kan ej neka till, att äfven jag, icke endast blef smittad af en dylik tanke, utan själf tillegnade mig den, ehuru jag väl kände orsaken till böndernas öförsynthet mot mig. Icke ens i drömmen hade jag kunnat vänta mig en sådan utgång af resan. Jag fruktade zigenarne, då jag begaf mig i väg. Men hvem hade kunnat tänka, att zigenarne alla på ett undantag när, voro på min sida; zigenarne voro mina vänner, finnarna voro mina fiender. Zigenarne behöfde jag ej frukta, de skulle följt mig fast till världens ända, men för finnarna måste jag upphörligt taga mig iakt.

Jag vet, att mången läsare kommer att säga, att denna berättelse varit tendensiös, att zigenarnes karaktärsdrag öfveralt varit för fördelaktigt bedömda. Må vara, men detta gör ej anspråk på annat än en reseskildring, icke en beskrifning öfver zigenare, må vara denna skildring är ensidig hvad beträffar zigenarne, men jag har presenterat dem, såsom de tedde sig för mig på denna färd, må vara, de äro röfvare, men gent emot mig voro de det icke.

I besittning af en nog så fullständig kännedom om zigenare i allmänhet, både deras goda och då-

liga egenskaper, kan jag ej annat än glädja mig åt, att bland dessa allmänt som råa föraktade banditer ansedda människor ha kunnat spåra en så stor älskvardhet och godhet, som jag varit vittne till under denna färd. Man skall ej hos något annat folk iakttaga en sådan ömhet för det unga uppväxande släktet, moderns vård om barnen påminner om djurens lidelsefulla och förtviflade kamp för sina ungar, en oegennyttig hjälpsamhet är öfveralt rådande mot den fattiga och hjälpbehöfvande af egen stam, släktkärleken är obegränsad. Zigenarne bilda en stat i staten, ett samhälle för sig, lef-

vande sitt eget lif i ett intensivt hat mot alla, som stå utom stammen, ett samhälle med förvirrade rättsbegrepp, hos hvilket den utomstående endast ser oärlighet och lätjefullhet. Men deras existens är mödosam och svår.

Jag har icke kunnat meddela alt som rör zigenarnes egendomligheter, emedan det är ett för vidlytigt material som står till buds och det dessutom är en uppgift för sig, men jag skall ännu i en följande artikel meddela några resultat, som jag kommit till vid studiet af de finska zigenarne, hvilka resultat icke torde sakna allmänt intresse.

IX.

Innehåll: De finska zigenarnes svenska härkomst. — Zigenarstatistiken — Deras vandringar inom Finland. — Slutord.

Redan för länge sedan begynte jag förmoda att samtliga zigenare i Finland hitkommit från Sverge, och ju mera jag kom in i de finska zigenarförhållandena, desto tydligare framstod för mig riktigheten af denna hypotes: bevisen hopade sig, det ena på det andra.

Framst talar härför språket. Den finska zigenardialekten är starkt uppblandad med svenska ord. Några af dessa ord ha förblifvit oförändrade, andra hafva undergått stora omvandlingar, ja blifvit så vanställda, att man endast med möda kan spåra deras skandinaviska ursprung. Alla dessa till något hundratal uppgående svenska lånord böjas efter det ursprungliga zigenarspråkets grammatikaliska regler. Utom de svenska lånorden hafva de nu i Finland levande zigenarne i de nordliga länderna ännu upptagit några tyska och danska ord. Magister O. F. Hultman, som haft vänligheten att närmare granska mitt zigenarspråkmateriel, har däri funnit ord, som blifvit upptagna i södra Sverge, några i mellersta och en del äfven i norra Sverge; de flesta svenska lånord kunna dock vara upptagna såväl i Sverge som bland Finlands

svenska befolkning. Jag vill ännu påpeka, att det i den finska zigenardialekten ej finnes ett enda ryskt ord, men väl några sydslaviska ord, som äro gemensamma för alla europeiska zigenares språk, ord, som förekomma i Spanien, England, Finland m. m., hvilka zigenarne således upptagit af sydslaverna under sina tidigaste vandringar i sydvästra Europa. Finskt inflytande i det zigenarspråk som talas här, bör man anse förekomma endast i mycket ringa mängd, ty de zigenare, som bäst tala språket, använda nästan aldrig finska ord i sitt språk, men väl en mängd svenska ord, ehuru de själfva ej förstå eller tala nämnda språk. De åter, som hafva en bristfällig kännedom om zigenarspråket, pläga äfven använda finska ord, som de sedan böja på finskt sätt. Det har upprepade gånger inträffat, att då jag frågat zigenarne om något ord, de svara med ett rent zigenarord, men strax därpå tillägga, att det finnes ännu ett ord för samma begrepp — „ett riktigt ursprungligt zigenarord“, — hvilket sedan befinnes vara ett rent svenskt sådant.

Utom i språket finna vi i famil-

jenamnen ett bevis för, att de finska zigenarne kommit från Sverige hit. Det finnes i Finland 104 svenska familjenamn och ett tyskt (Schwartz). Af de få finska namnen är Nikkinen det enda, som är talrikare representeradt.

Det förefaller som vore det genom giftermål mellan finsk bonde och zigenerska, de finska familjenamnen uppkommit. De svenska zigenarfamiljenamnen i Finland äro följande: Hagert, Lindeman, Blomerus (Lumbelin), Hedman, Schwartz, Lindgren, Långström, Åkerlund, Blomberg (Lundberg), Nyman, Bollström, Svart, Berg, Lindberg, Palm, Palmroth, Flink, Lindström, Borg, Roos, Ek, Florin, Korp, Erling, Wallentin (Wassberg), Grönfors, Grönstrand, Sjöberg, Baltzar, Lind, Ahlgrén, Friman, Grek, Moderus, Walerius, Hagert-Nyman, Roth, Isberg, Häger, Zitron (Zittra), Palmros, Klarin, Sundberg, Enroth, Franzén, Ruuth, Högman, Tobin, Kärkein, Lojander, Reinholm, Frisk, Asp, Stenroth, Gustafsson, Bergman, Hörman, Lindros, Dahlgrén, Wilenius, Axelsson, Sederholm, Heribert, Wenström, Walander, Lindqvist, Faltin, Chydenius, Lundan, Rosenvall, Lundvall, Wall, Berglund, Qvist, Nordling, Friberg, Schröder, Wahlström, Bergström, Hultin, Sohlström, Wänberg, Ehrström, Skarman, Storsvart, Nygren, Fröberg, Lagerin, Strömfelt, Tallgren, Färdig, Lilja, Tingberg, Hoffrén, Tranström, Murman, Murén, Tudin, Åkerblom, Palmén, Törnros, Pettersson. Finska zigenarfamiljenamn äro Nikkinen, Santalakso, Peltomäki, Nulva, Hommonen.

Desvenska familjenamnen äro antagligen gamla, kanske ända från de tider, då dylika öfverhufvud infördes i Sverige. Att de icke upptagits i Finland, bevisar den omständigheten, att t. ex. Sverges mäktigaste zigenarsläkt heter Roos, en zigenarfamilj, som äfven är ganska talrikt representerad i sydvästra Finland, samt att det i Norge finnes zigenarfamiljer med samma namn som i Finland, såsom Roos, Palm, Berg, Lindberg, Friman, Lind. En gammal zigenarkvinna, som jag träffade i Kuortane, visste berätta, att hon härstammar från en zigenare Hartman, ett familjenamn, som icke mera finnes i Finland, men väl i Norge, hvarom kvinnan naturligtvis ej viste någonting.

Zigenarne sakna nära nog all tradition, endast undantagsvis kan man råka på en och annan, som skulle veta, hvad fadern eller modern gjort eller hvar de varit, om det som därförinnan skett i deras släkt, veta de ingenting. Men de få, som veta hvad fäderna eller förfäderna berättat, säga alla, att dessa kommit från Sverige. Äfven detta bevisar, i sin mån hypotesens riktighet.

Till dessa bevis bör ännu läggas historiens vitnesbörd, att de första zigenare, som förekommo i Finland, voro hemma från Sverige, de kommo år 1559 öfver till Åland men blefvo tillbakasända. De zigenare, som år 1584 grepos i Finland, hade alla vanliga svenska namn. År 1597 ströfvade zigenare genom landet och blefvo fasttagna i Joroistrakten; de sändes till Sverige, icke öfver den på den ti-

den endast några mil aflägsna ryska gränsen.

Finlands zigenare hafva alltså kommit från Sverige, icke från något annat land. De bilda numera en särskild grupp af zigenarfolket, karaktäriserad genom en egen språkdialekt och genom delvis egenartade seder. Många för Finlands zigenare karaktäristiska drag, som hos zigenare i andra länder antagligen för mycket länge sedan utplånats, peka mot okända tiders dunkla förhållanden. Finlands zigenare, konservativa till tåspetsen, hafva bibehållit sig ända till senaste tid i en renhet, som är häpnadsväckande.

Hvad har förmått de nu i Finland kringvandrande zigenarne att lämna sitt förra hemland Sverige, hvarför hafva de under århundradens lopp dragit sig österut till Finland?

Svaret lyder i korthet: den svenska och den finska nationalkaraktären har varit den främsta orsaken till zigenarnes hitkomst och utbredning här.

Under tidigare århundraden hafva väl i någon mån, men endast obetydligt, de stränga lagarna och de därmed sammanhängande förföljelserna tvungit zigenarne att draga sig till fredligare trakter, till Finlands ödemarker. En viss betydelse har väl äfven svenskar nes ringa vidskeplighet haft. De svenska zigenarne hafva äfven dragit sig till Norge, och där har utom nationalkaraktären, äfven landets natur, de höga fjällen och ödemarkerna gjort, att zigenarne funnit en bättre tillflyktsort.

Men i främsta rummet har det dock varit den svenska national-

karaktären, som betingat vandringarna. Svenskarne hafva ej kunnat fördraga zigenare; därför hafva dessa dragit sig bort, därför eger Sverige ytterst få af dem — kanske endast 150 individer, och därför finnas zigenare ej heller i Finlands svenska trakter (med undantag af Karis och Pernå).

I enlighet med en ständerpetition vid 1894 års landtdag värkställdes den 1 januari 1896 en zigenarfolkräkning, äfvensom införskaffades andra statistiska uppgifter om zigenarne. Hvar och en inser väl vanskligheten af en dylik statistik. Det är emellertid ett ganska aktningvärdt arbete landets länsmän, poliser och prästerskap utfört, och man kan i statistiken för en del kommuner (Säkkijärvi bäst) skönja en beundransvärd samvetsgrannhet och noggrannhet, om också man för några andra kommuners vidkommande ser en flyktig och likgiltig behandling af frågan.

Antalet zigenare utgjorde enligt denna folkräkning 1,551. Man bör dock ingalunda anse den officiella siffran ange det faktiska antalet. Det finnes socknar i Finland, som ega ända till 30 zigenare mera än den officiella siffran visar. Man kunde visserligen säga, att många äro dubbelförda, ty samma person har ju ofta två namn, men antalet af sådana skall ej närmelsevis stiga till det, som de saknades antal utgjorde, i händelse det vore en möjlighet att få reda på dem alla. Jag är fullt öfvertygad om, att det finnes minst 2,000 zigenare i vårt land, kanske till och med något hundratal därutöfver. Att procenttalen af t. ex. döpta, kyrkskrifna, läskunniga, brottslingar m.

Tidnings- & Tryckeriaktiebolagets tryckeri 1898.